

МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ
У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ШКОЛА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Алгоритм взаємодії структур при наданні допомоги жертвам насильства

ПОСІБНИК

— Зупинимо насильство!

Київ 2008

МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ШКОЛА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ
за сприяння ЮНІФЕМ

Алгоритм взаємодії структур при наданні допомоги жертвам насильства

Посібник для дільничних інспекторів міліції та інших фахівців, що
працюють з постраждалими

Київ 2009

ББК 67.9 (4УКР)301.213

А 45

Посібник підготовлено у рамках проекту "Насильство стосовно жінок: ефективність та системність протидії", що здійснювався в Україні за підтримки Трастового фонду ООН

Авторський колектив:

Ніна Коробченко (Мінсім'ямолодьспорт), Валерій Брижик (МВС), Олексій Лазаренко (МВС), Олена Удалова (Міносвіти), Юрій Онишко (канд. мед. наук), Руслана Безпальча (психолог), Світлана Сулімова (Вінницький міський ЦСССДМ), Світлана Євченко (управління у справах сім'ї та молоді Житомирської ОДА), Галина Гончарук (Київський міський центр роботи з жінками), Лариса Гунько (Рівненський ЦПГП "Чайка").

Редакційна колегія:

Елла Ламах, Олесь Савенок, Ніна Коробченко, Лариса Колос

Редактори-упорядники

Ніна Коробченко, Лариса Колос

Комп'ютерний дизайн та верстка

Олександра Нагаєва

Редактор-коректор

Валентина Рівна

А45 **Алгоритм взаємодії структур при наданні допомоги жертвам насильства:** посібник для дільничних інспекторів міліції та інших фахівців, що працюють з постраждалими /Н.Коробченко, В.Брижик, О.Лазаренко [та ін.] - М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, М-во внутрішніх справ України, Школа Рівних Можливостей, - К., 2008. - XX с.

ISBN 966-96484-0-8

До посібника увійшли методичні рекомендації, пам'ятки та інструкції для фахівців, що працюють у сфері подолання насильства в сім'ї. У Додатках - основні нормативно-правові акти та досвід взаємодії структур, узагальнений у рамках проекту "Насильство стосовно жінок: ефективність та системність протидії", що здійснювався в Україні за підтримки ЮНІФЕМ.

Посібник буде корисним для дільничних інспекторів міліції, працівників структур сім'ї, молоді та спорту, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органів освіти і охорони здоров'я, фахівців державного і недержавного секторів, які працюють у сфері подолання насильства в сім'ї.

Нац. парламент.
6-ка України

ББК 67.9(4УКР)301.213+60.56

ISBN 966-96484-0-8

© Школа Рівних Можливостей, 2008

З М І С Т

Мінсім'ямолодьспорт: координація дій з попередження й подолання насильства	5
Методичні рекомендації щодо порядку розгляду заяв і повідомлень	12
Алгоритм дій співробітника міліції при вчиненні насильства в сім'ї стосовно дитини	16
Особливості поведінки працівника міліції при спілкуванні з потерпілими від насильства в сім'ї	18
Дії медичних працівників при виявленні жертв насильства	22
Пам'ятка для працівників закладів освіти при виявленні фактів насильства в сім'ї	27
Рекомендації фахівцям щодо спілкування з жінками, потерпілими від домашнього насильства	29
Додатки:	
№ 1. Закон України "Про попередження насильства в сім'ї"	34
№ 2. Порядок розгляду заяв та повідомлень	47
№ 3. Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах	49
№ 4. Права та обов'язки працівників міліції при виконанні Закону України "Про попередження насильства в сім'ї"	58
№ 5. Регіональний механізм захисту жертв насильства в сім'ї	64
№ 6. Громадські ініціативи по наданню допомоги жертвам насильства	73
№ 7. Інформація для постраждалих від насильства	77
№ 8. Зразок направлення до ЦСССДМ службою дільничних інспекторів міліції	80

Мінсім'ямолодьспорт: координація дій з попередження й подолання насильства

Проблема насильства є досить гострою як для України, так і для багатьох інших країн світу. Прояви насильства і жорстокості в сім'ї руйнують гармонію і злагоду в родині та спричиняють виникненню деструктивних сімей, а також виступають однією з передумов злочинності в суспільстві. Насильство в сім'ї найбільш небезпечно тим, що від нього страждають діти. Страждають як від насильства по відношенню до себе, так і спостерігаючи за насильством у своїй сім'ї, у майбутньому переносячи цей негативний досвід у власне життя.

Тому насильство в сім'ї є однією з найактуальніших суспільних проблем, яка має вирішуватися на рівні держави.

Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття в листопаді 2001 року Верховною Радою України Закону України "Про попередження насильства в сім'ї", що дало змогу винести цю проблему з розряду приватної справи на державний рівень.

25 вересня 2008 року Верховна Рада України прийняла Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї". Зокрема до Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" внесено наступні позитивні зміни.

Вводиться новий вид роботи - робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї, а саме, проходження ними корекційної програми. Зазначене нововведення передбачає, що проходження такої програми попередить негативні наслідки насильства та унеможливить або скоротить повтори таких випадків.

Законом розширено перелік осіб, які підпадають під поняття "членів сім'ї", зокрема члени сім'ї, які не перебувають у шлюбі, але проживають однією сім'єю, їхні діти, а також особи, які перебувають під опікою чи піклуванням, та родичі прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

Позитивним є вилучення із Закону статті 11 про віктимну поведінку, оскільки подібна відповідальність порушує права людини, що постраждала від насильства в сім'ї, і є дискримінаційною стосовно жінок. Адже переважна більшість постраждалих від насильства - це жінки.

Слід відзначити також подовження терміну обмеження, на який виноситься захисний припис, з 30 до 90 дів.

Разом з тим, внесені зміни не вирішують низку системних проблем, пов'язаних із законодавством України про попередження насильства в сім'ї, які були виявлені в результаті його реалізації.

Законодавство України про попередження насильства в сім'ї вимагає системного перегляду, що є необхідною передумовою забезпечення його ефективності. Внесення окремих, поодиноких змін до законодавства не можуть суттєво змінити ситуацію у сфері попередження насильства в сім'ї та забезпечити ефективну протидію цьому соціально шкідливому явищу.

Закон України "Про попередження насильства в сім'ї" має відповідати міжнародним вимогам, тому робота по його вдосконаленню триває й надалі.

Відповідно до Закону здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї покладається на спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, службу дільничних інспекторів міліції та кримінальну міліцію у справах дітей органів внутрішніх справ, органи опіки та піклування, спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї.

Координація діяльності цих органів та установ покладається на спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, функції якого Указом Президента України покладено на Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту.

На місцевому рівні завдання, покладені на Мінсім'ямолодьспорт, у межах наданих повноважень реалізують управління і відділи у справах сім'ї та молоді, служби у справах дітей та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

З метою забезпечення механізму практичної реалізації Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" прийнято ряд спеціальних нормативно-правових актів. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р., № 616 затверджено **Порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу**, яким визначено механізм прийняття, обліку і розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї місцевими органами у справах сім'ї та молоді та органами внутрішніх справ.

Відповідно до зазначеного Порядку управління (відділи) у справах сім'ї та молоді приймають і розглядають заяви й повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або загрозу його вчинення та організовують надання постраждалим від насильства в сім'ї та членам сім'ї, стосовно яких існує загроза його вчинення, психологічних, юридичних, інформаційних та інших послуг, якими вони можуть скористатися через мережу центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та їх спеціалізованих служб, а у разі потреби направляють їх до спеціалізованих установ (притулки, центри медико-соціальної реабілітації, центри соціально-психологічної допомоги).

Спільним наказом Мінсім'ямолодьспорту, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.2004 за № 5/34/24/11 затверджено **"Порядок розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення"**.

Метою даного наказу є забезпечення активної взаємодії на міжвідомчому рівні, залучення всіх причетних служб і установ до цього процесу. Координація та контроль за діяльністю щодо здійснення соціального захисту дітей від жорстокого поводження покладено на служби у справах дітей.

Спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді та Міністерства внутрішніх справ України від 09.03.2004 за № 3/235 затверджена **"Інструкція щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї"**.

Ця Інструкція конкретизує координаційні повноваження управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, а також порядок здійснення системи заходів з попередження насильства в

сім'ї причетними структурами та механізм їх взаємодії в цьому напрямі.

У зв'язку з прийняттям у червні 2006 року Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах (Наказ Мінісім'ямолодьспорту, МОЗ, МОН, Мінпраці, Мінтранспорту, МВС, Держдепартаменту України з питань виконання покарань від 14.06.2006 № 1983/388/452/221/556/596/106) виникла певна неузгодженість між цим Порядком та раніше прийнятими міжвідомчими інструкціями, зокрема у питаннях визначення координуючого органу у цій сфері та окремих функцій певних органів.

Зазначений наказ вносить певні зміни у розподіл функцій органів, причетних до питань попередження насильства в сім'ї, (адже однією з підстав визнання сім'ї такою, що опинилася у складних життєвих обставинах, є насильство у сім'ї). Зокрема, функції ведення обліку сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах, здійснення соціального інспектування сім'ї та складання акту обстеження житлово-побутових умов сім'ї, надання допомоги жертвам насильства в сім'ї та ряд інших - за цим Порядком віднесені до компетенції центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (на відміну від вищезгаданої Інструкції).

Це призводить до неузгодженості дій та різного тлумачення компетенції й функцій тих чи інших органів.

За такого розподілу функцій нелогічним виглядає створення координуючого дорадчого органу при управліннях (відділах) у справах сім'ї та молоді.

Але, як доводить практика, саме вищезгаданий розподіл функцій є більш логічним та ефективним, тому Міністерством планується найближчим часом привести у відповідність зазначені нормативно-законодавчі акти.¹

Не зважаючи на те, що на забезпечення практичної реалізації норм Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" спрямовані вищенаведені підзаконні нормативно-правові акти, механізм їх реалізації залишається не досить дієвим.

Це, в першу чергу, доводить, що якою б досконалою не була законодавча база - без чітких, професійних та взаємозагоджених дій виконавчої влади та громади її реалізація буде недосконалою та не дієвою.

І там, де зазначеними питаннями займаються професіонали, які усвідомлюють причини та наслідки насильства для суспільства, робота організована на належному рівні.

У Донецькій області, наприклад, між районними управліннями органів внутрішніх справ та управліннями (відділами) у справах сім'ї та молоді щороку підписується спільний наказ про проведення заходів з питань попередження насильства в сім'ї. За кожною школою закріплено працівника кримінальної міліції у справах дітей, який є частим гостем у підшефній школі на батьківських зборах, класних годинах і т.п. Доброю традицією є проведення спільних круглих столів, конференцій, акцій, у тому числі, з питань попередження насильства в сім'ї.

У Святошинському районі міста Києва центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді розроблено зразок направлення для осіб, які звертаються до служби дільничних інспекторів з питань насильства. Дільничний інспектор міліції інформує особу про послуги, якими вона може безкоштовно (що досить важливо!) скористатися в ЦСССДМ і обов'язково дає направлення до Центру.

Наприкінці місяця звіряється інформація щодо кількості виданих направлень і кількості

реальних звернень до ЦСССДМ.

Зазначений досвід показав, що кількість звернень та дзвінків значно збільшилася і саме з того часу, як було запроваджено таку форму взаємодії між службою дільничних інспекторів міліції та ЦСССДМ.

Навіть якщо особа не наважилася відразу відвідати Центр, вона вже поінформована і при нагоді має можливість скористатися послугами Центру.

Зразок направлення до ЦСССДМ службою дільничних інспекторів міліції дивись у кінці Посібника. (Додаток № 8).

Важливо усвідомити, що проблема насильства в сім'ї має вирішуватися комплексно та системно. У першу чергу, дуже важливою є профілактична робота, як з сім'ями, так і з підлітками, а, особливо, з жінками і дітьми, що найменше захищені у суспільстві.

Головною метою профілактики є формування **єдиного підходу до проблеми сімейного насильства у професійному середовищі**. Вкрай важливим також є завдання стосовно інформування щодо насильства суспільства в цілому, а також щодо окремих аспектів питання, щодо різних категорій громадян, які потерпають від насильства, щодо підвищення "гендерної чутливості" нашого соціуму і формування у свідомості населення нетерпимого ставлення до насильства.

25 лютого 2008 року Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун ініціював Всесвітню кампанію із викорінення насильства над жінками до 2015 року. Він закликав лідерів усього світу підтримати кампанію шляхом відповідних дій на національному рівні, а також створити глобальну мережу чоловіків-лідерів, які допоможуть привернути увагу громадськості до проблеми насильства щодо жінок.

У відповідь на це звернення ряд громадських організацій звернулися до Міністерства з ініціативою проведення в Україні Національної кампанії "Стоп насильству!", спрямованої на протидію насильству стосовно жінок, дітей та в сім'ї.

Насильство щодо жінок та дітей становить серйозну загрозу для глобального розвитку і перспектив досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття та є однією з ключових перешкод на шляху до забезпечення гендерної рівності.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, як спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, підтримує проведення Кампанії, що проходить з 15 травня 2009 року і триватиме до 25 листопада 2015 року (Міжнародного дня попередження насильства над жінками).

Цілями кампанії "Стоп насильству!" є:

- удосконалення законодавчої баз з питань попередження насильства в сім'ї;
- підвищення обізнаності населення про те, що насильство проти жінок і дітей є

---

¹На сьогоднішній день Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту створено робочу групу по розробці нормативно-правового акта з питань попередження насильства в сім'ї яким передбачається усунути неузгодженості, що існували, та затвердити єдиний нормативно-правовий акт з вищезазначених питань. До складу робочої групи входять представники центральних органів виконавчої влади та неурядових організацій за їх згодою.

- порушенням прав людини;
- формування у свідомості всіх верств населення нетерпимого ставлення до насильства;
- заохочення національних, громадських лідерів та осіб, які впливають на громадську думку, публічно визнати тяжкість такого злочину, як насильство в сім'ї;
- " удосконалення законодавчої баз з питань попередження насильства в сім'ї;

У рамках проведення Кампанії планується розробити та впровадити конкретні ефективні заходи для попередження та боротьби із насильством, зокрема:

- реалізувати ефективні заходи з попередження та боротьби із насильством в сім'ї через законодавство та національний план дій;
- включити питання насильства як проблему порушення прав людини та проблему здоров'я суспільства до навчальних програм усіх закладів для працівників судових та правоохоронних органів, медиків, соціальних працівників, вчителів та інших;
- заохочувати на усіх рівнях роботу із НУО, які борються із насильством, та встановити активну співпрацю з ними;
- збирати та поширювати кращі практичні рекомендації із попередження насильства в сім'ї, захисту жертв та переслідування злочинців на національному, регіональному та місцевому рівнях.
- підвищити обізнаність про насильство у сім'ї, використовуючи усі наявні засоби, зокрема, через ЗМІ та освітні кампанії.
- підтримувати конкретні ініціативи з підвищення обізнаності, спрямовані на чоловіків, з метою мобілізувати їх до активної участі у боротьбі зі всіма формами насильства у сім'ї.

На виконання п. 15 Плану заходів з підготовки та відзначення 60-ї річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дня прав людини, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1320-р від 8 жовтня 2008 року, Мінсін'ямолодьспортом 16-17 жовтня 2008 року проведений Національний форум "Стоп насильству!".

Форум проходив у межах Національної Кампанії "Стоп насильству!".

У роботі Форуму взяли участь Посол США в Україні, Координатор системи ООН, Постійний представник ПРООН в Україні, Представник Дитячого фонду ООН в Україні (ЮНІСЕФ), народні депутати України, керівники центральних органів виконавчої влади та фахівці органів і закладів, на які покладено здійснення заходів з питань попередження насильства в сім'ї, зокрема Мінсін'ямолодьспорт, МВС, МОН, МОЗ, Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, а також представники міжнародних та громадських організацій.

Під час роботи Форуму прийнята Платформа дій, спрямована на запобігання насильству.

Учасники Форуму наголосили про необхідність розробки Плану заходів проведення Національної кампанії "Стоп насильству!".

Кабінетом Міністрів України дано доручення центральним органам виконавчої влади внести пропозиції до плану заходів Національної кампанії "Стоп насильству!"

На сьогодні вже узагальнено пропозиції, надані центральними органами виконавчої влади, і після проходження процедури погодження в центральних органах виконавчої влади проект постанови КМУ "Про затвердження Плану заходів на виконання Платформи дій Національної кампанії "Стоп насильству!" буде подано до Кабінету Міністрів України в установленому порядку.

Значну роль у боротьбі з насильством покликані відігравати ЗМІ, які можуть пропагувати зразки ненасильницької поведінки, мотивувати людей до дій, які не сумісні з насильством, адже відомо, що **"Насильство, яке пропагується мас-медіа, впливає на агресію сильніше, ніж пари свинцю - на розумові здібності дитини, ніж препарати кальцію на - на кісткову масу, ніж робота над домашнім завданням - на академічну успішність або вдихання азбестової пилюки - на рак..."**.

Тому необхідно активно співпрацювати та залучати журналістів до висвітлення питань подолання насильства з позитивного боку, показуючи успішні історії, пропагуючи громаді, що безвихідних ситуацій не буває, що вихід завжди є, просто **мовчати не треба!**

На сьогодні в Україні функціонує понад 150 спеціалізованих закладів, служб та установ, в тому числі громадських організацій, які надають послуги жертвам насильства в сім'ї, 23 центри соціально-психологічної допомоги в формі цілодобового стаціонару.

Діє в Україні безкоштовна національна "гаряча лінія" з питань запобігання насильству та захисту прав дітей, де за коротким номером **386** (безкоштовно з номерів Київстар та МТС) або **8-800-500-33-50** чи **8-044-205-36-94** можна отримати повну інформацію з даного питання (Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда-Україна"). Також функціонує Всеукраїнська дитяча лінія "Телефон довіри" - **800 500 21 80**.

Методичні рекомендації щодо порядку розгляду заяв і повідомлень про вчинення насильства в сім'ї

Порядок здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї службою дільничних інспекторів міліції органів внутрішніх справ визначено Інструкцією щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, затвердженою спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді та МВС України від 09.03.2004 № 3/235.

Дії дільничного інспектора міліції при розгляді заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу

Дільничний інспектор міліції приймає та розглядає заяви (повідомлення) про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення відповідно до Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 616, та нормативно-правових актів МВС України.

При розгляді заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу дільничні інспектори міліції повинні виїхати (вийти) на місце конфлікту в кількості не менше двох працівників (або з позаштатним дільничним інспектором міліції чи членом громадського формування з охорони громадського порядку), дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки.

1. Якщо відносно потерпілої особи вчинено насильство в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру дільничний інспектор міліції:

- приймає заяву (якщо її не було);
- роз'яснює потерпілій особі її права, передбачені Законом України "Про попередження насильства в сім'ї", а також організації та установи, де вона може отримати юридичну та психологічну допомогу;
- документує факт правопорушення (опитує учасників конфлікту). При цьому потерпілу особу та кривдника бажано опитувати окремо;
- у разі відмови кривдника давати пояснення чи спростування з його боку факту насильства в сім'ї встановлює можливих свідків або очевидців події (діти, сусіди, знайомі, представники громадськості), збирає характеризуючий матеріал (2-3 пояснення) на кривдника (спосіб життя, характер, поведінка в побуті, вживання спиртних напоїв, схильність до насильницьких проявів тощо);
- виносить кривднику офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї (у разі відмови правопорушника підписувати документ задокументувати цей факт у присутності сусідів або представників громадськості);
- складає відносно кривдника адміністративний протокол за статтею 1732 КУпАП;

- реєструє матеріал в установленому порядку (якщо він раніше не був зареєстрований) згідно з наказом МВС України № 400-2004;
- заповнює спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї, яку передає начальникові відділу (сектору) дільничних інспекторів міліції;
- у триденний термін направляє спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї до управління (відділу) у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації, а у випадках скоєння насильства в сім'ї відносно неповнолітнього чи за його присутності - ще й до служби у справах неповнолітніх місцевої держадміністрації.
- про виявлений факт насильства відносно неповнолітнього або за його присутності складає рапорт та передає його до відділу кримінальної міліції в справах дітей міськрайоргану для відповідного реагування;
- заводить алфавітну картку обліку;
- ставить кривдника на профілактичний облік в міськрайоргані;
- якщо кривдник уже перебуває на обліку за вчинення насильства в сім'ї, йому вноситься захисний припис, який затверджується начальником міськрайоргану та погоджується з прокурором району;

Здійснює контроль за місцем проживання кривдника.

2. Якщо потерпілій особі заподіяні легкі тілесні ушкодження:

- приймає скаргу встановленого зразка. Скарга до суду оформлюється в порядку статті 27 КПК України та відповідно до ст. 251 (особливості досудового розгляду в справах, які порушуються за скаргою потерпілого) з урахуванням вимог ст. 223 (обвинувальний висновок) та ст. 224 (додатки до обвинувального висновку) КПК України;
- видає потерпілому направлення на СМЕ;
- документує факт правопорушення (опитує учасників конфлікту та свідків);
- вносить кривднику офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї;
- заводить алфавітну картку обліку;
- ставить кривдника на профілактичний облік в міськрайоргані;
- якщо кривдник уже перебуває на обліку за вчинення насильства в сім'ї, йому вноситься захисний припис, який затверджується начальником міськрайоргану та погоджується з прокурором району;
- реєструє матеріал в установленому порядку (якщо він раніше не був зареєстрований) згідно з наказом МВС України № 400-2004 р.;
- протягом 7 діб проводить збір інших необхідних для справи матеріалів (характеристика, довідка про судимість, ксерокопія паспорта тощо);
- у разі відсутності в діях кривдника ознак події та складу злочину вносить постанову про відмову в порушенні кримінальної справи. Практика свідчить, що при розгляді матеріалів за фактом насильства в сім'ї в діях кривдника, крім ознак ст.125 КК, можуть вбачатись ознаки інших злочинів, найбільш поширеними серед яких є хуліганство (ст. 296 КК), погроза вбивством (ст. 129 КК), умисне

знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК). Тому в ході перевірки необхідно чітко з'ясувати, на що був спрямований умисел кривдника. Якщо умисел був спрямований на заподіяння тілесних ушкоджень та в його діях відсутній склад злочину, передбачений зазначеними статтями, то необхідно за статтями 296, 129 та 194 КК вносити постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, яка долучається до матеріалів сімейно-побутового конфлікту;

- направляє справу до суду в порядку ст. 97 КПК України;
- всі зібрані матеріали підшиваються до справи, складається опис, аркуші нумеруються;
- по закінченні перевірки справа за підписом начальника міськрайоргану надсилається до суду.

3. Підстави для взяття на профілактичний облік осіб, які вчинили насильство в сім'ї

Підставами для взяття на профілактичний облік осіб, які вчинили насильство в сім'ї, є:

- Особиста заява про допомогу члена сім'ї, який постраждав від будь-яких умисних дій фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю.
- Висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, щодо якого існує реальна загроза вчинення насильства, бажання про вжиття заходів з попередження насильства, якщо навіть заява надійшла не від неї особисто.
- Отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї безпосередньо від цього неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї або від органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї.
- Отримання інформації про реальну загрозу вчинення насильства в сім'ї за інших обставин (публікації в засобах масової інформації, колективні звернення громадян, керівників організацій, підприємств, судових установ, навчальних закладів, органів громадського самоврядування та інше).

На профілактичний облік особи, які вчинили насильство в сім'ї, беруться тільки після винесення їм дільничним інспектором міліції офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї.

На осіб, яким винесено офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї, як і на інших осіб, щодо яких здійснюються контроль і профілактичні заходи, заводяться картки осіб, взятих на профілактичний облік. Такі картки реєструються в спеціальних журналах, ведення яких передбачено відповідними наказами МВС України з організації роботи служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції у справах

неповнолітніх. У картках фіксуються результати проведення профілактичної роботи з особою, яка перебуває на обліку.

Картки обліку осіб, щодо яких припиняється профілактична робота, зберігаються протягом року, після чого ліквідуються а про їх знищення робиться відмітка в журналі реєстрації.

Департамент громадської безпеки МВС України
Управління дільничних інспекторів міліції

Алгоритм дій співробітника міліції при вчиненні насильства в сім'ї стосовно дитини (за рекомендаціями ООН)

- а. опитати стороні та свідків, враховуючи дітей, в окремих кімнатах, з метою забезпечення їм можливості вільно висловлюватися;
- б. ретельно записати скарги;
- в. дати консультації жертві насильства з приводу її прав;
- г. скласти та зареєструвати рапорт про вчинення насильства в сім'ї, як це передбачається законодавством;
- д. надати або організувати транспортування постраждалої особи до медичного закладу для лікування та освідчування (засвідчення) якщо це потрібно або необхідно;
- е. надати або організувати транспортування постраждалої особи, її дітей або залежним від неї членам сім'ї до безпечного місця або притулку, якщо це потрібно або необхідно;
- ж. надати або організувати транспортування постраждалої особи до місця її проживання для того щоб особа мала можливість забрати особисті речі;
- з. забезпечити захист особі, що повідомила про факт вчинення насильства в сім'ї;
- і. вжити можливих заходів для того щоб особа, що вчиняє насильство залишила домівку, а якщо це не можливо і постраждалій особі загрожує небезпека вчинення насильства - заарештувати насильника.

Отримавши повідомлення про вчинення насильства в сім'ї відносно дитини, працівник кримінальної міліції у справах дітей сповіщає спеціально уповноважений орган виконавчої влади - управління (відділ) у справах сім'ї та молоді, службу у справах дітей (якщо повідомлення надійшло не від неї). Для перевірки інформації та вжиття заходів працівник міліції та представники зацікавлених служб виїждять до місця проживання дитини. В екстрених випадках, при отриманні повідомлення по лінії "02", на місце події виїждить слідчо-оперативна група органу внутрішніх справ (СОГ).

Як правило одним з проблемних питань є необхідність проникнення до житла, де перебуває дитина, відносно якої вчинюється насильство. Особливо актуально це у випадку, коли повідомлення надходить від сторонніх осіб (сусідів), вчителів, лікарів. Справа в тому, що в Конституції України ст. 47 закріплено "право на житло", а ч. 2 ст. 30 передбачено, що "Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду". Лише "у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку" (ч. 3 ст. 30).

Саме тому виїзд з метою перевірки отриманої інформації необхідно здійснювати разом із соціальними працівниками, одночасно важливо доеднати представника органу місцевого самоврядування (сільського голову, представника адміністрації). Відвідування родини, де вчинюється насильства може проводитися як соціальне інспектування.

Соціальне інспектування - система заходів, спрямованих на здійснення нагляду, аналізу, експертизи, контролю за здійсненням соціальних програм, проектів, умовами

життєдіяльності, моральним, психічним та фізичним станом дітей та молоді, забезпечення захисту їх прав, свобод та законних інтересів

Закон України Про соціальну роботу з дітьми та молоддю
від 21.07. 2001 N 2558-III

Дотримуючись рекомендації ООН порядок дій працівника міліції при виїзді за повідомленням про вчинення насильства в сім'ї відносно дитини може бути наступним.

Перше, що повинен зробити працівник міліції увійшовши до приміщення - впевнитися, що дитині не загрожує небезпека. Для цього варто попросити, щоб батьки, або особи, що їх замінують показали дитину.

Друге - варто оглянути дитину (якщо дитина маленька, найкраще це зробити навприсідки, щоб бути нижче), чи немає у неї синців та подряпин. Звернути увагу на те, чи плакала дитина.

Третє - опитування членів родини, в якій мав місце факт вчинення насильства над дитиною, необхідно проводити окремо. Не можна опитувати по факту насильства дитину в присутності членів родини. З дитиною має розмовляти психолог або соціальний працівник. У разі відсутності цих спеціалістів опитування можна провести працівнику міліції в присутності педагога. При цьому необхідно бути доброзичливим і спокійним.

Працівник міліції оцінивши обстановку може прийняти рішення про вилучення або агресора з родини (цей варіант буде як найкраще відповідати інтересам дитини), або дитини, якщо останній загрожує реальна небезпека. В цьому випадку дитину слід доставити до найближчого притулку для дітей.

Особа, яка постраждала від насильства в сім'ї, повинна знати, що "рішення за заявами і повідомленнями про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу приймається протягом 3 днів, а у разі потреби перевірки викладених фактів та з'ясування додаткових обставин - у строк не більше 7 календарних днів"².

**Відділ профілактики правопорушень серед дітей
та організації роботи приймальників-розподільників для дітей
Департамент кримінальної міліції у справах дітей
МВС України**

Особливості поведінки працівника міліції при спілкуванні потерпілими від насильства в сім'ї

Потерпілі жінки на момент втручання перебувають у стані сильного стресу, зумовленого пережитим страхом і стражданнями, присутністю міліції, а до того ще й невизначеністю фіналу даної ситуації. Отже, не можна розраховувати на те, що жертва зможе повністю почути, усвідомити та запам'ятати те, що їй говорять за даних обставин. Тому працівник міліції повинен мати при собі листівки, котрі необхідно залишити жертві сімейного насильства для вивчення у більш спокійній обстановці. Листівка повинна містити кваліфіковане роз'яснення щодо прав жертви, інформацію щодо можливості отримання нею допомоги, а також місцезнаходження осередків організацій, до яких можна звернутися по

² п. 4.2. наказу МВС № 400 - 2004 року

допомогу. Листівка являє собою конкретну пропозицію, що підсилює почуття безпеки та уможливорює спокійне обміркування ситуації, а також звернення за підтримкою у потрібну інстанцію.

Дії, направлені на допомогу потерпілій у випадку виклику на насильства в сім'ї:

- Викликати "швидко допомогу".
- Попросити сусідів, родичів допомогти потерпілій.
- Надати моральну підтримку: заспокоїти жінку та її дітей.
- Отримати від потерпілої письмову заяву в міліцію.
- Надати потерпілій інформацію про її права.
- Направити потерпілу до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї.
- Провести опитування сусідів стосовно таких інцидентів у цій родині, а також про те, що вони знають про ситуацію в цій сім'ї.
- Зробити запит у відділок з приводу того, чи не зафіксовано наявність кримінального минулого у домашнього кривдника.

Дії, направлені на обмеження доступу домашнього кривдника до потерпілої та дітей:

- Затримати насильника на певний час з метою ізоляції.
- Доставити насильника до чергової частини де винести йому офіційне попередження про недопустимість вчинення насильства в сім'ї. Зареєструвати попередження у спеціальному журналі та постійно контролювати поведінку кривдника.
- Взяти кривдника на профілактичний облік та систематично проводити з ним виховно-попереджувальну роботу.
- Застосувати проти винуватця інші заходи адміністративного впливу.
- Винести захисний припис та контролювати виконання вимог захисного припису.
- Порушити кримінальну справу за фактами спричинення кривдником легких тілесних ушкоджень потерпілим.

Дії, направлені на зменшення ризику насильства в сім'ї для потерпілої в подальшому:

- Порадити жінці піти в безпечне місце, або порадити, щоб хтось прийшов до неї.
- Поговорити з сусідами, щоб вони звернули увагу на цю родину. Якщо здійметься галас, нехай вони викличуть міліцію.
- Залишити жінці інформацію, куди вона може звернутися за допомогою: до кризових центрів, притулків, соціальних служб, громадських чи благодійних організацій, за Телефонами довіри.
- Допомогти жінці радикально припинити насильство: зібрати необхідні документи для розлучення, для розподілу житла, для судового позову; запропонувати потерпілій свою підтримку: особисто виступити свідком у суді, надати відповідну довідку чи інші необхідні документи для суду.

Під час розмови з жертвою насильства необхідно заспокоїти жертву насильства, для чого потрібно:

- співбесіду з жертвою насильства проводити наодинці;
- не уникати погляду жертви;
- дати знати жертві насильства, що Ви бажаєте її вислухати;
- дати знати жертві насильства, що Ви маєте досвід у вирішенні подібних проблем;
- не переривати розповідь, посилаючись на брак часу;
- завірити жертву насильства у конфіденційності бесіди;
- ставити запитання так, щоб на них можна було б дати декілька варіантів відповідей;
- задавати прості, прямі запитання, що не містять критичних або суб'єктивних суджень;
- не заперечувати факту насильства;
- не висловлювати підтримки, якщо жертва говорить, що "сама винна";
- не зменшувати серйозності насильства;
- зберігати спокійну і неосудливу манеру поведінки;
- співчувати жертві насильства, віддавати належне її почуттям;
- підкреслити, що ніхто не заслуговує на таке поводження, що жертва вже сама зробила перший крок для зміни ситуації на краще, допомогти їй скласти план забезпечення власної безпеки, відразу записати її на прийом у своєму відділку.

Необхідно надати жертві моральну підтримку, застосовуючи, наприклад, такі фрази:

- Насильство в сім'ї - це також злочин.
- Ви не самотні, допомога - поруч.
- Ви перебуваєте під захистом Закону. Ви заслуговуєте на краще поводження.
- Ви можете контролювати тільки власні дії.
- Усі мають право на вільне від насильства життя.
- Я розумію, що Ви говорите правду.

При спілкуванні з жертвою потрібно:

- виявляти повагу і розуміння, адже рішення про виклик міліції є спробою протистояти агресивності кривдника, а така спроба дуже часто здійснюється в ситуації крайньої небезпеки.
- звертати увагу на всі сигнали, що можуть свідчити про застосування насильства, наприклад, сліди побиття, ознаки переляку, жаху, тремтіння рук або навіть всього тіла, емоційна нерівноваженість, роздратування, плач, апатія;
- переконати жертву в тому, що Ви перебуваєте тут з метою допомогти їй;
- уважно вислухати розповідь про перебіг інциденту;
- чітко назвати те, що відбулося, насильством. Дуже важливо, щоб жертва дізналася,

що усе, пережите нею, є застосуванням щодо неї насильства, а не певним конфліктом, котрий можна розв'язати, змусивши винуватця пообіцяти виправитися. Відзначити, що насильство в сім'ї вважається серйозною проблемою і часто має ознаки злочину;

- сказати, що ніхто не має права застосовувати насильство до інших людей і, що виправдати насильство нічим не можна;
- переконати жертву, що вона не винна у тому, що сталося. За насильство відповідає той, хто його чинить. Варто зважати на те, що жертву домашнього насильства упродовж багатьох років піддавали специфічній психічній "обробці", мета якої - переконати жертву в тому, що насильство в сім'ї - це їхня провина, що на краще вони не заслуговують, бо "роблять все не так";
- забезпечити жертву конкретною, краще письмовою інформацією про те, де і яку допомогу вона може отримати, залишаючи їй на власний розсуд прийняти рішення щодо того, коли і в який спосіб шукати допомогу. Але слід переконати її, що чим швидше вона це зробить, тим раніше буде покладено край її стражданням. Обов'язково потрібно наголосити на існуванні різноманітних можливостей отримання допомоги.

Під час розмови з жертвою насильства не можна:

- виявляти нетерплячість, роздратування;
- обтяжувати її відповідальністю за те, що трапилося;
- ставати на бік винуватця насильства;
- легковажно ставитися до факту вчинення насильства;
- виявляти сумнів щодо правдивості свідчень жертви;
- умовляти жертву насильства примиритися з ситуацією;
- умовляти її до зміни поведінки, як гарантії припинення насильства;
- відмовляти в допомозі до моменту подання заяви про злочин;
- говорити, що вона мусить сама собі зарадити у даній ситуації;
- покладати та неї відповідальність за подальшу долю винуватця після встановлення факту насильства, наприклад: "Через Вас він матиме проблеми; він може потрапити до в'язниці".

Дії медичних працівників при виявленні жертв насильства

Медичні працівники первинної ланки медико-санітарної допомоги та лікувально-профілактичних установ, що не є спеціалізованими щодо медико-соціальної реабілітації жертв насильства, при виявленні фактів насильства стосовно дітей або інших осіб, у будь-якому разі не повинні приховувати цих фактів.

Як у дорослих, так і у дітей, що зазнають прямого фізичного насильства, особливо частими є такі види травм та пошкоджень:

- множинні гематоми, садна, укуси, вивихи, переломи кісток (при зверненні до хірурга, травматолога, педіатра, лікаря загальної практики);
- рвані рани і переломи в області обличчя, травматичні видалення зубів (при зверненні до отоларинголога, щелепно-лицевого хірурга, стоматолога);
- різноманітні травми і переломи черепа, субдуральні та епідуральні гематоми, або травми спинного мозку (при зверненні до нейрохірурга, невропатолога);
- ретинальні крововиливи (у сітківку), відшарування сітківки і переломи орбіти (при зверненні до офтальмолога);
- травми та кровотеча в області геніталій (при зверненні до гінеколога);
- опіки (при зверненні до камбустіолога).

На підозру щодо фізичного насильства стосовно дітей потрібно наводити типовість травм та наявність у анамнезі відомостей про подібні пошкодження, непереконливі пояснення щодо обставин, за яких було отримано травму, мешкання у часі при звертанні за медичною допомогою та неспівпадаючі реакції батьків (підкувальників, вихователів тощо).

Важливо пам'ятати, що діти, які навіть і не постраждали фізично, але є свідками насильства в сім'ї, отримують глибокі психологічні травми. У дітей із насильницьких сімей буває порушений сон, функції травлення, у них розвиваються депресивні стани, швидка стомлюваність, знижується спроможність до концентрації уваги, часто спостерігається агресія і приступи люті. Психологічні характеристики у таких дітей можуть бути різноманітними, але, як правило, всі вони виявляють страх перед батьками (підкувальниками, вихователями тощо); у них часто спостерігаються прояви тривоги; у багатьох випадках очевидно, що дитина відчуває себе глибоко нещасною; іноді розвивається соціальна уособленість. У таких дітей часто відмічається занижена самооцінка; можуть виявлятися навіть суїцидальні нахили.

Медичному працівникові слід знати, що випадки стосовно постраждалих від насильства знаходяться у такій правовій площині:

- коли виявляються медичні наслідки дій, що підпадають під ознаки кримінального

злочину;

- коли ознак кримінального злочину немає.

У першому випадку алгоритм дій медичного працівника повинен відповідати спільному наказові Міністерства внутрішніх справ та Міністерства охорони здоров'я України № 307/105 від 10 травня 1993 року "Про порядок обліку випадків звернення до медичних установ і міськрайлінорганів внутрішніх справ громадян з тілесними ушкодженнями кримінального характеру".

Цим наказом керівників лікарень, госпіталів, профілакторіїв, клінік, травмунктів та інших медичних установ зобов'язано негайно інформувати органи внутрішніх справ про всі випадки звернення за медичною допомогою осіб з вогнепальними, ножовими пораненнями та з іншими тілесними ушкодженнями, якщо є підстави вважати, що вони отримані внаслідок правопорушень, а всі відомості про звернення таких осіб записуються до спеціального журналу медичної установи, який є документом суворої звітності. В журналі фіксуються такі відомості:

- дата, час звернення потерпілого;
- прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи, посада потерпілого, № службового телефону;
- адреса потерпілого, № квартирному телефону;
- обставини події (дата, час, місце, інші відомості);
- прізвище, адреса особи, яка на думку потерпілого, завдала йому тілесні пошкодження, яким шляхом);
- дата, час і хто із медичних працівників повідомив до міліції;
- прізвище чергового, який отримав повідомлення;
- характер та локалізація ушкоджень;
- примітка (куди був направлений потерпілий).

Однак, потрібно зазначити, що більшість звернень з приводу насильства в сім'ї не фіксується як випадки травм кримінального походження, також самими потерпілими або їх супроводжувачами часто вигадуються інші причини отриманих пошкоджень, тому даний алгоритм не працює як сталий механізм фіксування тілесних ушкоджень, особливо, коли звертаються діти (самостійних звернень вкрай мало, у супроводі батьків - недостовірні повідомлення про причини).

Якщо ж при зверненні до медичної установи не виявляється явних ознак наслідків подій кримінального характеру, то алгоритм дій медичного працівника в такому випадку регламентується "Порядком розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення", затвердженого спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (на час видання наказу - Державного комітету України у справах сім'ї та молоді), Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України за № 5/34/24/11 від 16.01.2004 р., в якому у пункті 3.5 передбачається наступне:

3.5. Органи та заклади охорони здоров'я:

3.5.1. Лікувально-профілактичні установи та заклади цілодобово здійснюють приймання дітей, які зазнали жорстокого поводження, та надають їм потрібну медичну допомогу.

3.5.2. При обстеженні дитини медичні працівники звертають увагу на ушкодження, що могли виникнути внаслідок жорстокого поводження з дитиною, та повідомляють про це **дільничного педіатра, орган внутрішніх справ та відповідну службу у справах неповнолітніх.**

3.5.3. У разі виявлення або надходження звернень чи повідомлень з приводу жорстокого поводження проводять медико-соціальну реабілітацію дітей, які потерпіли внаслідок жорстокого поводження.

У свою чергу служби у справах неповнолітніх (відповідно до п. 3.2), які ведуть загальний облік дітей, які зазнали жорстокого поводження, та сімей, у яких діти зазнали жорстокого поводження, координують органи охорони здоров'я щодо профілактики та припинення фактів жорстокого поводження з дітьми та направляють дитину для обстеження стану її здоров'я до установ і закладів охорони здоров'я з метою документування фактів жорстокого поводження, надання дитині необхідної медичної допомоги, у тому числі лікування в стаціонарі.

У випадках, коли у медичного працівника виникають підозри у тому, що по відношенню до дитини вчинено акт насильства або вона зазнає жорстокого поводження або є реальна загроза його вчиненню (вдома, з боку однолітків, з боку інших осіб):

Варіант I: повідомте про це в усній, а краще у письмовій формі адміністрацію лікувально-профілактичного закладу, де Ви працюєте, оскільки звернення (повідомлення) про факти жорстокого поводження приймаються посадовими особами охорони здоров'я та передаються ними далі до відповідного територіального підрозділу для відповідної реєстрації:

- до служби у справах неповнолітніх;
- до органу внутрішніх справ;
- до дільничного педіатра.

Усні повідомлення перед передачею їх до інших служб оформлюються письмово посадовою особою, яка отримала повідомлення з позначкою, від кого та коли (дата, час) отримано повідомлення.

Варіант II: Ви можете самостійно письмово повідомити про факт жорстокого поводження територіальний підрозділ Служби у справах неповнолітніх за місцем проживання дитини; кримінальну міліцію у справах неповнолітніх або будь-якого працівника органів внутрішніх справ; дільничного педіатра .

У випадках, коли до Вас звернулась дитина з усною скаргою щодо жорстокого поводження з нею, коли Ви стали свідком жорстокого поводження з дитиною - дійте таким чином, як це викладено в попередньому розділі, що стосується працівників закладів освіти. Або дотримуйтеся рекомендацій цього розділу.

Що потрібно знати медичному працівникові?

Жертви насильства іноді намагаються сховати сліди побиття під довгими рукавами або високими комірами одягу. Вони можуть приховувати синці за темними окулярами або під товстим шаром косметики. Дітей можуть так вдягнути самі батьки. Завжди, коли це можливо, потрібно оглянути пацієнта без одягу.

Огляньте все тіло, виявіть болісні точки, а також видимі травми. Травми в результаті насильства найчастіше мають "центральне розташування", тобто приблизно по серединній лінії тіла людини (наприклад, є травма в області обличчя, шиї, грудної клітини, грудей, живота і геніталій). Характерними також є множинні травми різних ділянок тіла.

Враховуйте, що певні види травм аж ніяк не можуть бути отримані в результаті нещасного випадку. Якщо синець має обриси певного предмету - пряжки ремня, підошви, лінійки та ін. - майже напевне можна стверджувати щодо навмисного характеру травм. Гулі на голові від нещасного випадку звичайно бувають на чолі або у верхній потиличній області, але не збоку голови або на маківці. Ненавмисні синці на ногах звичайно бувають на зовнішній поверхні ноги, синці на внутрішній стороні рук і ніг дуже підозрілі на навмисну травму. Паралельно розташовані вузькі довгі синці та садна на задній поверхні спини, стегон та сідниць скоріше всього виникають внаслідок побиття. Підозрілими є також травми, отримані в можливій оборонній позиції, такі як синці на ліктьовій поверхні передпліччя.

Множинні травми в різній стадії загоєння говорять про можливе фізичне насильство, що відбувалося протягом тривалого періоду часу.

Якщо це можливо, обстежте область геніталій дитини для виявлення ознак гематом, кровотечі або введення стороннього предмету.

Необхідність ретельного документування

При виявленні фактів насильства як у дорослих, так і у дітей велике значення має чітка документація всіх виявлених фактів в історії хвороби або в амбулаторній картці.

Зокрема, якщо йдеться про дитину не вилучену з сім'ї, де відбувається насильство, ваша документація може виявитися єдиним його підтвердженням та фіксацією шкоди здоров'ю. Це особливо важливо, якщо далі відбуватиметься процедура розслідування даного випадку органами провпорядку, соціальними службами, органами опіки і піклування.

Якщо подальші дії увійдуть у правове русло, ваша медична документація може бути запитана слідством, судом або спеціально уповноваженими органами. Ретельні, докладні медичні документи мають першорядне значення у профілактиці повторного акту насильства. Більш того, вони є конкретним доказом насильства і можуть зіграти вирішальну роль у процесі судового розгляду. Якщо медична документація і покази свідків на суді розходяться, медичну документацію можуть вважати більш достовірною.

Якщо пацієнт не підтверджує факту насильства, але ви все ж його підозрюєте, неодмінно запишіть це в історії хвороби. Наприклад, "хвора говорить, що впала зі сходиць, але її травми більше схожі на прямий удар в область орбіти".

Памятка для працівників закладів освіти при виявленні фактів насильства в сім'ї

Працівники органів освіти, включаючи представників центральних органів влади, управлінь (відділів) освіти та науки обласних, міських, районних держадміністрацій, а також дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів при виявленні фактів насильства в сім'ї або насильства стосовно дітей діють відповідно до діючих нормативних документів:

- *Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, які опинилися у складних сімейних обставинах, затвердженого спільним наказом шести міністерств та Державного департаменту з питань виконання покарань,³*

- *Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення.⁴*

Реагування на факти насильства або жорстокого поводження з дітьми має бути невідкладним.

По-перше, треба вжити заходів щодо припинення насильства.

По-друге, орган чи заклад освіти **терміново (протягом доби) зобов'язаний у письмовій формі поінформувати про випадок насильства стосовно дитини службу у справах дітей або орган внутрішніх справ.**

У свою чергу, органи освіти ведуть **внутрішній облік дітей, які потребують посиленої уваги з боку педагогічного працівника, соціального педагога, та інформують про це служби у справах неповнолітніх і центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.** З такими дітьми працює шкільний психолог.

При освітніх закладах можуть створюватися об'єднання батьків, педагогів, громадськості щодо забезпечення педагогічного впливу на дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, та схильних до протиправних дій. До цієї роботи заклади освіти залучають соціальних працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді або фахівців громадських організацій, які здійснюють подібну діяльність

У центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді надається інформація стосовно

---

³Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства внутрішніх справ України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 14.06.2006, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12 липня 2006 року за № 824/12698

⁴Наказ Державного комітету України у справах сім'ї, молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.2004

сімей, у яких чиниться насильство.

Спільно з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді проводиться **соціальне інспектування сімей**, які опинилися у складних життєвих обставинах, у яких виховуються діти шкільного віку; здійснюються **інформаційно-профілактичні заходи**, спрямовані на підготовку молоді до самостійного життя, **формування відповідального батьківства**, створення позитивної моделі сім'ї, профілактику жорстокого поводження в родинях тощо.

Органи освіти:

- **сприяють розповсюдженню в навчальних закладах соціальної реклами з питань попередження насильства;**
- **проводять профілактичну та просвітницьку роботу з дітьми, підлітками, молоддю, схильними до правопорушень**, контролюють відвідування ними навчальних закладів та якість навчання;
- **вживають заходів щодо залучення дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, до громадської та гурткової роботи в середніх загальноосвітніх школах і позашкільних навчальних закладах.**

Для посилення взаємодії у подоланні **насильства у сім'ї та школі** представники освіти входять до складу дорадчих органів і беруть участь в їх роботі.

Рекомендації фахівцям щодо спілкування з жінками, потерпілими від домашнього насильства

Жінки, які потерпіли від насильства в сім'ї, вимагають особливого ставлення і особливих підходів. Непродумані поради, зневажливе ставлення, нерозуміння серйозності проблем потерпілих - все це додатковим тягарем лягає на жінку і стає значним кроком у її перетворенні на жертву. Тому при спілкуванні з потерпілими необхідно дотримуватися ряду засадничих принципів.

Найперше, чого потребує жертва насильства в сім'ї, це - довіра. **Потерпілій жінці потрібно довіряти**, а найголовніше - показувати/говорити це. Коли вона розповідає про страшні й принизливі випадки домашнього насильства, не треба хапатися за голову й казати: "Так не буває! Це неможливо! Вона напевно це вигадала..." Не варто приписувати жінкам безволя, небажання протидіяти; не варто дратуватися, сердитися на них, коли вони не можуть чи не вміють утекти або захистити себе. Дуже часто жінці немає куди йти, крім того насильство часто робить зі здорової, повної сил жінки безвольну жертву, якій вже неможливо самостійно вирватися з насильницьких стосунків.

Необхідно чітко усвідомити, що потерпілі жінки потребують підтримки, що самі вони не подолають насильства. Для цього потрібно наважитися і **рішуче стати на бік потерпілої**, зайняти її позицію. Жінка часто на це розраховує, хоча й боїться, що ми будемо вагатися, роздумуючи - хто правий: дружина чи, може, чоловік. Ми повинні не осуджувати, а співчувати жертві насильства, віддавати належне її почуттям і стражданню.

Звільнення потерпілої від насильницьких пут є досить довгим процесом - і потрібно бути готовими до цього. Оскільки насильник контролює свою жертву, деякі жінки не бажають виконувати поради фахівців, у більшості вони невпевнені у своїх силах, бояться (і небезпідставно!) насильника, вірять в те, що, покинувши насильника, вони не виживуть. Для того, щоб жінка усвідомила своє становище і позбулася психологічного тиску з боку насильника, необхідно надати їй повну інформацію щодо всього насильницького процесу. Тут допоможуть просвітницькі матеріали, які видають державні та громадські організації.

Дуже важливо не говорити жінці, що вона повинна догоджати насильнику. Насправді, що б жінка не робила, насильник завжди знайде тисячі найнесподіваніших причин щоб вибухнути і вилити на неї свою злість та поганий настрій.

Ми не маємо права казати жінці, як вона повинна жити. Хоча потерпіла опинилася в

жахливому становищі їй потрібне інтенсивної допомоги, не можна її сприймати як маленьку скривджену дівчинку, якою треба керувати. Потрібно допомогти жінці відчувати самостійність, стати на власні ноги. При цьому рука допомоги, яку ми простягаємо, не повинна замінити її власних рук, власної спроможності дати собі раду в біді.

Окремо потрібно зупинитися на порадах, які дають потерпілим від насильства в сім'ї. Хтось категорично пропонує розлучення, інші рекомендують зберігати сім'ю за будь-яку ціну, попри реальну загрозу психічному та фізичному здоров'ю жінки, а іноді й загрозу для її життя. Але найчастіше жінка не бажає (чи не може) розлучитися з чоловіком, шлюб з яким є для неї певною цінністю, і водночас не може жити в ситуації постійного страху та насильства. У цьому випадку почуття безвиході іноді штовхає жінку до останнього кроку: на самогубство чи вбивство насильника.

Потрібно дуже обережно давати поради потерпілим, спрямовуючи їх до фахівців кризових центрів. Проте потерпіла жінка потребує не тільки фаховою юридичної та психологічної поради, а й моральної підтримки. Цю підтримку жертвам домашнього насильства можуть надавати різні фахівці: правоохоронці і лікарі, соціальні робітники і вчителі, психологи і юристи. Для цього можна скористатися поданими нижче порадами, що підтвердили свою ефективність у рамках виконання проекту "Насильство стосовно жінок: ефективність та системність протидії".

Поради, які можна надавати жінкам, що потерпають від домашнього насильства

- Жінці варто подивитися на сімейний конфлікт тверезо, з позиції власних інтересів. Якщо чоловік більше уваги приділяє власній персоні та своїй домінуючій ролі в сім'ї, ніж безпеці жінки, не піклується про неї належним чином, їй варто серйозно замислитись, чи залишатися надалі з таким чоловіком. І якщо єдиний спосіб уникнути насильства - бути в усьому слухняною, покірною чоловікові, передбачати наперед усі його забаганки, втрачаючи власну гідність навіть у рідкісні моменти нормального особистого життя, то їй краще зібрати свої речі і йти геть.
- Кривдник завжди намагається ізолювати жертву, та й самі жінки соромляться розповідати про пережите. Проте потерпілим потрібно подолати ізоляцію, почати відбудовувати свої контакти з іншими людьми. Для цього потрібно розповідати іншим про насильство, не тримати його в таємниці. Звертатися по допомогу в кризові центри, соціальні служби, громадські організації тощо. Щоб збільшити свої внутрішні духовні сили і знайти відповіді на болючі питання, варто шукати

підтримки і в Церкві.

- Потрібно не приховувати, а показувати кривднику свої синці, наголошуючи, що це - результат його дій.
- Жінка не повинна миритися з тими проявами агресії й насильства, які розвиваються в її шлюбі! Вона має усвідомити, що не існує такої ситуації чи аргументу, які б виправдовували агресивну поведінку. Скільки б аргументів не мав чоловік на користь свого насильства, вони не повинні її переконувати. Хоч би що трапилося, він не має права бити чи принижувати її.
- У разі насильства жінка повинна негайно шукати безпечного притулку, не затаюючи ситуацію, що склалася. Треба звертатися по допомогу до сусідів та друзів. Бажано домовитися з подругою, з близькою людиною про надання притулку їй і дітям. Також порадьте завчасно підготувати документи і гроші на випадок, коли потрібно буде негайно покинути дім.
- Під час насильства жінці не потрібно самій застосовувати силу. Результатом силового опору насильству буває зіткнення з ще більшим насильством та жорстокістю з боку чоловіка. Це дуже небезпечна стратегія. Найбільш вдалою технікою стримування насильства є уникнення кривдника. Цю запобіжну стратегію можна застосовувати і перед черговим нападом, і під час самого акту агресії. Проте це лише тимчасовий засіб існування з агресивним чоловіком, який не дає реального виходу з ситуації.
- Необхідно пояснити, що жінці не варто обдурювати себе, що домашнє насильство припиниться саме собою. Цього не буває - навпаки, насильство буде зростати. Тому потрібно якнайшвидше вдаватися до дієвих заходів.
- Жодні дії не будуть успішними, доки потерпіла не скаже чоловікові, що рішуче й остаточно кладе край ситуації насильству та побиття. Для цього у відносно спокійний час, між нападами агресії, вона може спробувати поговорити з чоловіком на цю тему. Під час розмови потрібно бути спокійною та раціональною, намагаючись не виявляти страху. Треба повідомити чоловіка, що вона не збирається терпіти жодного акту насильства і покине його після першого ж прояву агресії з його боку. Потрібно отримати від чоловіка обіцянку відмовитися від подальшого насильства. І хоча часто він не дотримується своїх обітниць та клять,

все-таки існує велика можливість змінити життя на краще.

- Якщо домовленості не виконуються, жінці варто розпочати процедуру розлучення. Іноді це змушує кривдника схаменутися. Але в такому випадку жінка повинна переконати чоловіка в серйозності своїх намірів, у тому, що вона рішуче доведе до кінця задумане, якщо він не припинить її принижувати.
- Необхідно набратися відваги і рішуче припинити акти агресії. Телефонувати у міліцію, аби вгамували чоловіка, коли він її б'є, скласти заяви в міліцію та до прокуратури. Коли спільне проживання становить загрозу для життя, то потрібно усвідомити необхідність залишити агресивного партнера.
- Потерпілій необхідно відродити в собі почуття власної сили, гідності, самоповаги й самодостатності. Порадьте їй звернутися у громадські організації, які працюють із проблемами насильства над жінками та кризові центри. Щоб віднайти в собі необхідну силу, підвищити самооцінку і сформувати власний позитивний образ, порадьте відвідувати спеціальні заняття для жінок, які потерпають від насильства в сім'ї, а також знайти або створити групу взаємодопомоги для потерпілих.
- Жінці важливо шукати шляхи економічної незалежності: йти на курси, самостійно шукати роботу чи звернутися до центрів зайнятості.

Звісно всім фахівцям потрібно обов'язково мати телефони та адреси громадських і державних організацій, куди можуть звернутися по допомогу жінки, які потерпають від насильства в сім'ї.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про попередження насильства в сім'ї⁵

Цей Закон визначає правові і організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

Для цілей цього Закону наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

насильство в сім'ї - будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю;

фізичне насильство в сім'ї - умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності;

сексуальне насильство в сім'ї - протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї;

психологічне насильство в сім'ї - насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї

---

⁵ Закон від 15 листопада 2001 року із змінами, внесеними згідно із Законами N 609-V (609-16) від 07.02.2007, ВВР, 2007, N 15, ст.194
N 599-VI (599-17) від 25.09.2008

на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю;

економічне насильство в сім'ї - умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я;

члени сім'ї - особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання; {Статтю 1 доповнено абзацом згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

жертва насильства в сім'ї - член сім'ї, який постраждав від фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї;

попередження насильства в сім'ї - система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї;

реальна загроза вчинення насильства в сім'ї - погроза вчинення одним членом сім'ї стосовно іншого члена сім'ї умисних дій, передбачених абзацом другим цієї статті, якщо є реальні підстави очікувати її виконання;

захисний припис - спеціальна форма реагування служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції у справах дітей щодо захисту жертви насильства в сім'ї, яким особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї;

(Абзац дванадцятій статті 1 виключено на підставі Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008)

корекційна програма - програма, спрямована на формування гуманістичних цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насильство в сім'ї. { Статтю 1 доповнено абзацом тринадцятим згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

Стаття 2. Законодавство про попередження насильства в сім'ї

Законодавство про попередження насильства в сім'ї складається з Конституції

України (254к/96-ВР), цього Закону, інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо попередження насильства в сім'ї.

Стаття 3. Органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї

1. Здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень покладається на:

1) спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї;

2) відповідні підрозділи органів внутрішніх справ; { Пункт 2 частини першої статті 3 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

3) органи опіки і піклування;

4) спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства:

кризові центри для членів сімей, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення (далі - кризові центри);

центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї. { Пункт 4 частини першої статті 3 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

2. Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації незалежно від форми власності, об'єднання громадян, а також окремі громадяни можуть сприяти у здійсненні заходів з попередження насильства в сім'ї.

Стаття 4. Підстави для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї

1. Підставами для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї є:

заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;

висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання на вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто;

отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї.

2. Заява та повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення приймаються за місцем проживання постраждалого органами, зазначеними в пунктах 1 та 2 частини першої статті 3 цього Закону.

3. Орган, до якого надійшла заява або надійшло повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення, розглядає заяву чи повідомлення та вживає в межах своїх повноважень передбачені законом заходи з попередження насильства в сім'ї.

4. Порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розділ II

ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ, НА ЯКІ ПОКЛАДАЄТЬСЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Стаття 5. Повноваження спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї

Спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї:

бере участь в розробленні та реалізує державну політику щодо попередження насильства в сім'ї;

координує діяльність відповідних підрозділів органів внутрішніх справ, органів опіки і піклування у питаннях попередження насильства в сім'ї; (Абзац третій статті 5 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008)

визначає потребу регіонів у створенні спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї та організовує роботу з їх створення; (Абзац четвертий статті 5 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008)

здійснює контроль за організацією і діяльністю спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї;

розробляє і затверджує методичні рекомендації щодо проходження корекційної програми та організовує забезпечення кризових центрів такими методичними рекомендаціями; { Статтю 5 доповнено абзацом згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

здійснює збір та узагальнення даних про насильство в сім'ї відповідно до

законодавства;

організовує і проводить соціологічні, психолого-педагогічні та кримінологічні дослідження насильства в сім'ї;

надає органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам і організаціям незалежно від форми власності, об'єднанням громадян, окремим громадянам методичну і практичну допомогу, консультації з питань попередження насильства в сім'ї;

організовує і проводить просвітницьку та роз'яснювальну роботу серед членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;

організовує і проводить просвітницьку та роз'яснювальну роботу серед громадськості про проблему насильства в сім'ї та заходи, які існують з попередження насильства в сім'ї; { Статтю 5 доповнено абзацом згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

організовує проходження корекційної програми особами, які вчинили насильство в сім'ї; { Статтю 5 доповнено абзацом згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

звертається до центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування за наданням відповідної допомоги жертвам насильства в сім'ї;

приймає і розглядає заяви та повідомлення про вчинення насильства в сім'ї і реальну загрозу його вчинення;

направляє жертв насильства в сім'ї та членів сім'ї, стосовно яких існує реальна загроза його вчинення, до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї.

Стаття 6. Повноваження відповідних підрозділів органів внутрішніх справ щодо попередження насильства в сім'ї {Назва статті 6 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

1. В органах внутрішніх справ заходи щодо попередження насильства в сім'ї здійснюють служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей, які:

виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення;

беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та

проводять виховно-попереджувальну роботу з ними;

відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і проводять з ними профілактичну роботу;

вносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї;

приймають та розглядають у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення;

вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї;

повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;

направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства;

вносять захисні приписи у випадках, передбачених цим Законом;

контролюють виконання вимог захисних приписів;

направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї, до кризових центрів для проходження корекційної програми;

взаємодіють із спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, з органами опіки і піклування та спеціалізованими установами для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства у питаннях попередження насильства в сім'ї;

надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів;

здійснюють інші повноваження щодо попередження насильства в сім'ї, передбачені законом.

{ Частина перша статті 6 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

2. Повноваження кримінальної міліції у справах дітей поширюються на випадки, коли жертва насильства в сім'ї або особа, стосовно якої існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, а також особа, що вчинила насильство в сім'ї, не досягли 18-річного віку.

Стаття 7. Повноваження органів опіки і піклування щодо попередження насильства в сім'ї

Органи опіки і піклування:

надають допомогу у відновленні порушених прав та захисті законних інтересів неповнолітнім, які мають батьків і проживають у сім'ях, дітям-сиротам, які залишилися без піклування батьків і виховуються в сім'ях опікунів (піклувальників), прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, а також членам сім'ї, визнаним в судовому порядку недієздатними, у випадках, коли стосовно них вчинено або існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;

представляють у суді інтереси неповнолітніх та недієздатних членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї або стали жертвами насильства в сім'ї; *{Абзац третій статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }*

здійснюють інші повноваження щодо попередження насильства в сім'ї, передбачені законом.

Стаття 8. Кризові центри

1. Кризові центри створюються місцевими державними адміністраціями за поданням спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї відповідно до соціальних потреб регіону.

2. Кризові центри можуть також створюватися органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, благодійними фондами, об'єднаннями громадян і окремими громадянами за погодженням із спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї і реєструються в порядку, визначеному законом.

3. Працівники кризових центрів:

здійснюють прийом членів сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;

здійснюють прийом осіб, які вчинили насильство в сім'ї, для проходження корекційної програми;

організують надання необхідної психологічної, педагогічної, медичної, юридичної допомоги членам сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;

розробляють корекційні програми та організовують їх проходження особами, які вчинили насильство в сім'ї;

відповідно до можливостей надають притулок для тимчасового перебування членам сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;

повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;

повідомляють службу дільничних інспекторів міліції чи кримінальну міліцію у справах дітей про виявлені факти реальної загрози застосування насильства в сім'ї або про факти вчинення такого насильства;

вивчають і узагальнюють причини та умови конкретних проявів насильства в сім'ї;

надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів;

забезпечують збереження конфіденційної інформації щодо осіб, які звернулися до кризового центру про допомогу;

взаємодіють із засобами масової інформації, громадськими організаціями у проведенні просвітницької та виховної роботи з питань попередження насильства в сім'ї. *{ Частина третя статті 8 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }*

4. Кризові центри є неприбутковими організаціями, користуються правами юридичної особи, мають власні бланки, печатку з зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Стаття 9. Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї

1. Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї створюються відповідно до законодавства, що регламентує створення закладів охорони здоров'я. Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї можуть створюватися в системі діючих закладів охорони здоров'я.

2. В центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї поміщаються жертви насильства в сім'ї (з їхньої згоди або на їхнє прохання) на підставі рішення медичної комісії центру. Щодо неповнолітніх членів сім'ї необхідна згода одного з батьків, усиновителів, опікуна чи піклувальника, у разі, якщо вони не зазнали насильства від одного з них, або органу опіки і піклування. *{ Частина друга статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }*

3. Жертви насильства в сім'ї перебувають у центрах медико-соціальної реабілітації протягом терміну, необхідного для їхнього лікування та психо-соціальної реабілітації. За їхнім бажанням вони можуть пройти курс лікування та психо-соціальної реабілітації

амбулаторно.

4. Працівники центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї:

надають жертвам насильства в сім'ї первинну медико-санітарну і психологічну допомогу, окремі види психіатричної допомоги на підставах та в порядку, передбачених Законом України "Про психіатричну допомогу", іншими законами;

за необхідності направляють жертв насильства в сім'ї для відповідного подальшого лікування;

організують надання юридичних консультацій жертвам насильства в сім'ї;

повідомляють про вчинене насильство в сім'ї службу дільничних інспекторів міліції чи кримінальну міліцію у справах дітей;

надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів.

Розділ III

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Стаття 10. Офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї

1. Члену сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, вноситься офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, за умови відсутності в його діях ознак злочину, службою дільничних інспекторів міліції або кримінальною міліцією у справах дітей, про що йому повідомляється під розписку.

2. Офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї може бути винесено осудній особі, яка на момент його винесення досягла 16-річного віку.

3. У разі вчинення особою насильства в сім'ї, після отримання нею офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, ця особа направляється до кризового центру для проходження корекційної програми, а також щодо неї у випадках і в порядку, передбачених цим Законом, може бути внесено захисний припис.

Проходження корекційної програми для такої особи є обов'язковим. {Частина третя статті 10 в редакції Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

{ Статтю 11 виключено на підставі Закону N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }

Стаття 12. Взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї

1. Членів сім'ї, яким було винесено офіційне попередження про неприпустимість чинення насильства в сім'ї, служба дільничних інспекторів міліції чи кримінальна міліція у справах дітей беруть на профілактичний облік.

2. Зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, проводиться органами, які брали особу на такий облік, якщо протягом року після останнього факту вчинення насильства в сім'ї особа жодного разу не вчинила насильства в сім'ї.

3. Порядок взяття на профілактичний облік та порядок зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, яким було винесено офіційне попередження про неприпустимість чинення насильства в сім'ї, затверджуються Міністерством внутрішніх справ України.

Стаття 13. Захисний припис

1. Особі, яка вчинила насильство в сім'ї після отримання офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної служби у справах дітей за погодженням з начальником відповідного органу внутрішніх справ і прокурором може бути винесений захисний припис.

2. Захисний припис не підлягає погодженню у разі наявності в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину.

3. Захисний припис може бути винесений до осудної особи, яка на момент винесення захисного припису досягла 16-річного віку.

4. Захисним приписом особі, стосовно якої він винесений, може бути заборонено чинити певну дію (дії) по відношенню до жертви насильства в сім'ї, а саме:

чинити конкретні акти насильства в сім'ї;

отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї;

розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо жертва насильства в сім'ї за власним бажанням перебуває у місці, що невідоме особі, яка вчинила насильство в сім'ї;

відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї;

вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї.

5. Зазначені у частині четвертій цієї статті обмеження встановлюються на термін до 90 діб з дня погодження захисного припису з прокурором. { Частина п'ята

статті 13 із змінами, внесеними згідно із Законом N 599-VI (599-17) від 25.09.2008 }
}

Стаття 14. Стягнення коштів на утримання жертв насильства в сім'ї у спеціалізованих установах для жертв насильства в сім'ї

Рішення про стягнення з осіб, які вчинили насильство в сім'ї, коштів на відшкодування витрат на утримання жертв насильства в сім'ї у спеціалізованих установах для жертв насильства в сім'ї приймається судом в установленому законом порядку за позовом адміністрації спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї.

Розділ IV

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Стаття 15. Відповідальність за вчинення насильства в сім'ї

Члени сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність відповідно до закону.

Розділ V

ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ, НА ЯКІ ПОКЛАДАЄТЬСЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Стаття 16. Джерела фінансування органів, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, і спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї

1. Фінансування органів та установ з попередження насильства в сім'ї, які належать до системи органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування, здійснюється за рахунок коштів бюджету відповідного рівня.

2. Фінансування спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї, створених підприємствами, установами, організаціями, благодійними фондами, об'єднаннями громадян чи окремими громадянами, здійснюється за рахунок їхніх власних коштів.

3. Спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї мають право на регресний позов про відшкодування коштів на утримання жертв насильства в сім'ї до осіб, які вчинили насильство в сім'ї.

Розділ VI

ОХОРОНА ПРАВ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗАХОДІВ З

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Стаття 17. Охорона прав членів сім'ї при здійсненні заходів з попередження насильства в сім'ї

1. Членам сім'ї, стосовно яких здійснюються заходи з попередження насильства в сім'ї, держава гарантує охорону прав і законних інтересів.

2. Посадові особи та працівники, які здійснюють заходи з попередження насильства в сім'ї, не можуть розголошувати відомості про особисте та сімейне життя, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням їх службових обов'язків.

Розділ VII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України протягом місяця з дня набрання чинності цим Законом:

підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів України у відповідність із цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

відповідно до своєї компетенції забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування центральними і місцевими органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Додаток № 2

ПОРЯДОК

розгляду заяв та повідомлень про вчинення
насильства в сім'ї або реальну його загрозу⁶

1. Цей Порядок визначає механізм прийняття, обліку і розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу (далі - заява).

2. Прийняття, облік і розгляд заяв здійснюється за місцем проживання постраждалого від насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства, Мінмолодьспорту, управлінням або відділом у справах сім'ї та молоді відповідної місцевої держадміністрації, службою дільничних інспекторів міліції та кримінальною міліцією у справах дітей органу внутрішніх справ (далі - органи).

3. Усна заява викладається заявником і записується посадовою особою відповідного органу, а письмова - надсилається поштою або подається особисто, або передається через іншу особу.

4. У заяві зазначається прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання постраждалого від насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства, а також міститься інформація про те, ким вчинено насильство в сім'ї, час і місце його вчинення, умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування, інші обставини вчинення насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення.

5. Заява одразу після надходження до Мінмолодьспорту, управління або відділу у справах сім'ї та молоді відповідної місцевої держадміністрації реєструється в журналі обліку заяв про вчинення насильства в сім'ї, а до служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції у справах дітей органу внутрішніх справ - у книзі обліку заяв про злочини та пригоди.

6. Відмова у прийнятті та розгляді заяви не допускається.

7. Органи розглядають заяву не більше ніж протягом трьох днів. Якщо виникає потреба у перевірці викладених у заяві фактів та з'ясуванні додаткових обставин, заява розглядається не більше ніж протягом семи календарних днів.

У разі коли заява стосується неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї, відповідна інформація подається службі у справах дітей та органу опіки і піклування.

8. Служба дільничних інспекторів міліції, кримінальна міліція у справах дітей органу внутрішніх справ інформує протягом трьох днів про отримання заяви управління або відділу у справах сім'ї та молоді відповідної місцевої держадміністрації.

9. Про отримання заяви, в якій міститься повідомлення про існування загрози життю і здоров'ю особи, негайно інформується відповідний орган внутрішніх справ (за спеціальною телефонною лінією 02) для вжиття заходів до припинення насильства або дій членів сім'ї, спрямованих на виконання реальної загрози його вчинення.

10. Під час розгляду заяви здійснюється відвідання постраждалого від насильства в сім'ї або особи, стосовно якої існує реальна загроза вчинення насильства, за місцем проживання представниками служби дільничних інспекторів міліції, управління або відділу у справах сім'ї та молоді, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відповідної місцевої держадміністрації, а у разі отримання зазначеної інформації стосовно неповнолітнього - із залученням представників органу опіки та піклування, кримінальної міліції у справах дітей органу внутрішніх справ і служби у справах дітей.

11. Управління або відділ у справах сім'ї та молоді відповідної місцевої держадміністрації організовує надання постраждалим від насильства в сім'ї та членам сім'ї, стосовно яких існує реальна його загроза, психологічних, юридичних, соціально-

педагогічних, соціально-медичних, інформаційних та інших послуг, якими вони можуть скористатися через мережу центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та їх спеціалізованих служб, а у разі потреби направляють їх до спеціалізованих установ для постраждалих від насильства в сім'ї (кризові центри, притулки, центри медико-соціальної реабілітації).

12. Відомості про особисте життя та інша інформація, що міститься у заяві, не підлягають розголошенню.

---

6 *Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. N 616*

Додаток № 3

ПОРЯДОК

взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах⁷

1. Загальні положення

Цей Порядок розроблено з метою впровадження ефективного механізму взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Упровадження у практику даного Порядку сприятиме підтримці членів сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, у вирішенні життєвих проблем, які вони не в змозі подолати за допомогою власних засобів і можливостей; попередженню виникнення нових складних життєвих обставин; створенню умов для подальшого самостійного розв'язання життєвих проблем, що виникають.

2. Дія цього Порядку поширюється на:

управління (відділи) у справах сім'ї, молоді та спорту обласних (районних, міських) державних адміністрацій, Міністерство у справах сім'ї, молоді та гендерної політики Автономної Республіки Крим;

обласні, міські, районні, районні в містах служби у справах неповнолітніх;

республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні, міські, районні, районні в містах, сільські та селищні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі - центри СССДМ);

Міністерство охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, управління (відділи) охорони здоров'я обласних (міських, районних) державних адміністрацій;
заклади охорони здоров'я;

Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління (відділи)

---

⁷ Затвержено Наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства транспорту та в'язку України, Міністерства внутрішніх справ України, Державного департаменту України з питань виконання покарань 14.06.2006 N1983/388/452/221/556/596/106

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12 липня 2006 р. за N 824/12698

освіти і науки обласних, міських та районних державних адміністрацій;
дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні та позашкільні навчальні заклади;

органи праці та соціального захисту населення;

відділи з питань взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю, організаційно-аналітичної роботи Міністерства транспорту та зв'язку України;

органи внутрішніх справ;

установи виконання покарань.

3. Об'єкти соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах:

сім'ї з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх самостійно, у зв'язку з інвалідністю батьків або дітей, вимушеною міграцією, наркотичною або алкогольною залежністю одного з членів сім'ї, його перебуванням у місцях позбавлення волі, 8;А-інфекцією, насильством у сім'ї, безпритульністю, сирітством, зневажливим ставленням і негативними стосунками в сім'ї, безробіттям одного з членів сім'ї, якщо він зареєстрований в державній службі зайнятості як такий, що потребує працевлаштування;

сім'ї, у яких існує ризик передачі дитини до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

неповнолітні одинокі матері (батьки), яким потрібна підтримка;

сім'ї, члени яких перебували чи перебувають на державному утриманні.

4. Порядок соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах

1. Виявлення сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах

Інформацію про сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах, може отримувати будь-який із суб'єктів соціальної роботи, визначений даним Порядком, у вигляді особистої заяви громадянина або звернення про допомогу одного з членів сім'ї, від організацій, установ, підприємств, сільських і селищних рад, міських та районних у містах державних адміністрацій, органів охорони здоров'я, освіти, внутрішніх справ, установ виконання покарань, яку передають до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Не допускається розголошення відомостей про особисте життя членів сім'ї, яка опинилася у складних життєвих обставинах, та іншої інформації особистого характеру, які стали відомі під час здійснення соціального супроводу.

2. Соціальне інспектування

На підставі отриманої інформації центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді спільно зі службами у справах неповнолітніх та (у разі потреби) із залученням інших суб'єктів здійснюють соціальне інспектування сім'ї (визначають її склад, основні проблеми і потреби її членів тощо), за результатами якого складається акт обстеження житлово-побутових умов сім'ї. На підставі отриманої під час соціального інспектування інформації центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді формують та ведуть загальний банк даних цих сімей у журналі обліку сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах (додаток 1).

Об'єктами формування загального банку даних для соціального супроводу є сім'ї, яких узято на облік у журналі обліку сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

3. Діяльність дорадчого органу

Для здійснення координації між суб'єктами соціальної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, та комплексного вирішення питань сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах, при управлінні у справах сім'ї, молоді та спорту створюється дорадчий орган.

До складу дорадчого органу входять: начальник управління (відділу) у справах сім'ї, молоді та спорту, директор центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, начальник служби у справах неповнолітніх та за запрошенням управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту: керівники управлінь охорони здоров'я, керівники управлінь освіти і науки, керівники органів праці та соціального захисту населення, керівники органів внутрішніх справ, керівники установ виконання покарань, керівники інших структурних підрозділів місцевої адміністрації, представники підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян.

На засіданні дорадчого органу в присутності суб'єктів соціальної роботи розглядаються матеріали про стан сім'ї, яка опинилася у складних життєвих обставинах (заява, акт обстеження житлово-побутових умов), можлива присутність сім'ї. Більшістю голосів приймається рішення про взяття сім'ї під соціальний супровід або відсутність такої необхідності та розподіляються функції кожного суб'єкта стосовно вирішення складних життєвих обставин цієї сім'ї, після чого центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді заводиться облікова картка встановленого зразка (додаток 2).

4. Соціальний супровід

Після прийняття рішення дорадчого органу центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді разом вживаються заходи щодо взяття сім'ї під соціальний супровід, розробляється план соціального супроводу цієї сім'ї, встановлюється термін здійснення соціального супроводу.

При потребі справа розглядається на засіданні дорадчого органу повторно і вирішується питання щодо продовження або припинення соціального супроводу цієї сім'ї.

5. Припинення соціального супроводу

Соціальний супровід може припинитися у разі:
подолання сім'єю складної життєвої ситуації;
відмови сім'ї від допомоги, якщо це не загрожує іншим особам;
переїзду сім'ї (суб'єкт, який здійснює соціальний супровід, повинен повідомити відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за новим місцем проживання (перебування) цієї сім'ї, якщо воно відоме).

За наявності вищезазначених причин для припинення супроводу спільним рішенням на засіданні дорадчого органу сім'я, яка перебувала в складних обставинах, знімається з супроводу, що фіксується в обліковій картці.

5. Функції суб'єктів соціальної роботи

1. Управління (відділи) у справах сім'ї, молоді та спорту обласних (районних, міських) державних адміністрацій, Міністерство у справах сім'ї, молоді та гендерної політики Автономної Республіки Крим:

проводять засідання дорадчого органу;

організують оздоровлення та відпочинок дітей та молоді з сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

сприяють працевлаштуванню та зайнятості членів сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

звертаються з клопотанням до інших структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій з метою сприяння у наданні необхідної допомоги сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах;

сприяють вирішенню питання щодо надання сім'ям означеної категорії матеріальної (грошової чи натуральної) допомоги.

2. Обласні, міські, районні, районні в містах служби у

справах неповнолітніх:

беруть участь у роботі дорадчого органу;

повідомляють центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді про виявлення сімей з дітьми, у яких є випадки насильства в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення тощо;

порушують питання про вилучення дитини із сім'ї при безпосередній загрозі її життю і здоров'ю, у разі потреби - про призначення опікуна (піклувальника), тимчасове влаштування дитини, передачу в прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, інтернатний заклад;

живають заходів щодо захисту житлових та майнових прав дітей;

здійснюють спільно з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

соціальне інспектування сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

беруть участь у судових засіданнях з розгляду справ, за якими проходять неповнолітні, надають судам інформацію про їхній соціальний стан.

3. Республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні, міські, районні, районні в містах, сільські та селищні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

координують здійснення соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

ініціюють засідання дорадчого органу шляхом подання відповідних матеріалів до управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту про виявлення сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

готують матеріали до особової справи сім'ї на засідання дорадчого органу;

здійснюють діагностування сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, у тому числі обов'язкове соціальне інспектування;

забезпечують системний облік сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, шляхом формування відповідного банку даних;

розробляють спільно із сім'єю, яка опинилася у складних життєвих обставинах, план її супроводу;

здійснюють соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, шляхом надання її членам комплексу адресних соціальних послуг як необхідної підтримки, допомоги і самопомоги;

здійснюють заходи щодо попередження насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення відповідно до Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, затвердженої наказом Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді та Міністерства внутрішніх справ України від 09.03.2004 № 3/235, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 30.03.2004 за № 399/8998, надають необхідну допомогу жертвам насильства в сім'ї;

інформують служби у справах неповнолітніх про випадки жорстокого поводження з дітьми або реальну загрозу його вчинення відповідно до Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення, затвердженого наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.2004 № 5/34/24/11, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.01.2004 за № 99/8698;

представляють у разі потреби інтереси членів сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, у суді;

двічі на рік надають управлінням (відділам) у справах сім'ї, молоді та спорту дані щодо кількості сімей даної категорії, які стоять на обліку, які перебувають під соціальним супроводом, зняті з соціального супроводу з позитивним/негативним результатом або з інших причин, які відмовилися від соціального супроводу;

поширюють соціальну рекламу послуг різними типами сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

4. Міністерство охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, управління (відділи) охорони здоров'я обласних (міських, районних) державних адміністрацій, заклади охорони здоров'я:

за запрошенням управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту беруть участь у роботі дорадчого органу;

повідомляють центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді про виявлення сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

надають медичну та медично-консультативну допомогу та

забезпечують за направленням центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді консультування медпрацівниками в закладах охорони здоров'я сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

сприяють розповсюдженню у закладах охорони здоров'я соціальної реклами з питань здорового способу життя та відповідального батьківства;

забезпечують санаторне лікування дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, у санаторних закладах системи охорони здоров'я за наявності медичних показань для санаторно-курортного лікування;

при потребі залучаються до інспектування сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

інформують територіальні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді про сім'ї, батьків або осіб, які їх замінюють, мають тривалу хворобу, що перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, або порушують права й обмежують законні інтереси дитини, ухиляються або не виконують батьківські обов'язки у зв'язку із зловживанням алкоголю, уживанням наркотичних засобів, психотропних речовин тощо.

5. Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління (відділи) освіти і науки обласних, міських, районних державних адміністрацій, дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні та позашкільні навчальні заклади:

за запрошенням управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту беруть участь у роботі дорадчого органу;

повідомляють центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді про виявлення сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

ведуть внутрішній облік дітей, які потребують посиленої уваги з боку педагогічного працівника, соціального педагога, та інформують про це служби у справах неповнолітніх і центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

забезпечують роботу шкільного психолога з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах;

можуть створювати при освітніх закладах об'єднання батьків, педагогів, громадськості щодо забезпечення педагогічного впливу на дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, та схильних до протиправних дій, залучають до цієї роботи соціальних працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

проводять профілактичну та просвітницьку роботу з дітьми, підлітками, молоддю, схильними до правопорушень, з числа сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, контролюють відвідування ними навчальних закладів та якість навчання;

уживають невідкладних заходів щодо активного залучення до громадської та гурткової роботи в середніх загальноосвітніх школах та позашкільних навчальних закладах дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

проводять спільно з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді інформаційно-профілактичні заходи, спрямовані на підготовку молоді до самостійного життя, формування відповідального батьківства, створення позитивної моделі сім'ї, профілактику жорстокого поводження в родинах тощо;

залучають працівників освіти до соціального інспектування сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, у яких виховуються діти шкільного віку;

сприяють розповсюдженню в навчальних закладах соціальної реклами з питань профілактики здорового способу життя.

6. Органи праці та соціального захисту населення:

за запрошенням управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту беруть участь у роботі дорадчого органу;

повідомляють центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді про виявлення сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

сприяють працевлаштуванню працездатних членів сімей даної категорії за клопотанням управлінь у справах сім'ї, молоді та спорту, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

розглядають позачергово за клопотанням управлінь у справах сім'ї, молоді та спорту, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді справи осіб з числа сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, щодо призначення державної допомоги, субсидій тощо;

сприяють залученню до оплачуваних громадських робіт осіб з числа сімей, що перебувають під соціальним супроводом центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

сприяють розповсюдженню інформації про надання соціальних послуг дітям, молоді, різним категоріям сімей.

7. Відділи з питань взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю, організаційно-аналітичної роботи Міністерства транспорту та зв'язку України:

сприяють розміщенню соціальної реклами на транспорті.

8. Органи внутрішніх справ:

за запрошенням управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту беруть участь у роботі дорадчого органу;

надсилають центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відомості про виявлення сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах;

організують та контролюють при районних відділах органів внутрішніх справ спільно з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді профілактичну та просвітницьку роботу з неповнолітніми, молоддю, схильними до правопорушень, з числа сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, та їхніми батьками;

уживають заходів, спрямованих на своєчасне виявлення осіб, схильних до вчинення

насильства в сім'ї, та дітей, щодо яких учинено насильство або існує загроза його вчиненню, та інформують про цих осіб центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служби у справах неповнолітніх;

забезпечують у межах своєї компетенції першочерговий розгляд заяв про випадки насильства в сім'ї в управліннях і відділах внутрішніх справ за поданням працівника центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

надають допомогу в отриманні паспортів дітям з числа сімей цієї категорії за клопотанням центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

здійснюють первинне дослідження поведінки, проблем та особистості неповнолітніх, засуджених до покарань у вигляді громадських робіт, виправних робіт, звільнених від відбування покарання з випробуванням, та їхніх сімей і передають матеріали до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та кримінально-виконавчої інспекції;

збирають та узагальнюють інформацію про осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність;

надають допомогу органам освіти й охорони здоров'я в підготовці відповідних документів щодо оформлення особових справ неповнолітніх, які направляються до загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації;

здійснюють контроль за неповнолітніми, які перебувають на обліку кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

9. Установи виконання покарань:

за запрошенням управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту беруть участь у роботі дорадчого органу;

повідомляють центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді про виявлення сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

сприяють розповсюдженню реклами про послуги центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді серед неповнолітніх і молоді, які звільняються з місць позбавлення волі;

проводять спільно з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді профілактичну та просвітницьку роботу з неповнолітніми та молоддю з числа сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, відповідно до Порядку взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і установ виконання покарань у проведенні соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю, які відбувають покарання в цих установах і звільняються з них, затвердженого наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту і Державного департаменту України з питань виконання покарань від 28.10.2005 N 2559/177, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 25.11.2005 за N 1425/11705.

Додаток № 4

Права та обов'язки працівників міліції при виконанні Закону України "Про попередження насильства в сім'ї"

Основні права дільничного інспектора міліції

Основні права дільничного інспектора міліції визначено Положенням про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 20.10.2003 № 1212. Відповідно до зазначеного Положення, *дільничний інспектор міліції має право:*

вимагати від громадян і службових осіб припинення злочину або адміністративного правопорушення, а також дій, які перешкоджають здійсненню повноважень міліції, законній діяльності громадян;

перевіряти в громадян і посадових осіб документи, що засвідчують їх особу, якщо є достатні підстави підозрювати їх у скоєнні злочину або адміністративного правопорушення; виявляти і вести облік осіб, які підлягають профілактичному впливу, на підставі та в порядку, що встановлені законодавством України;

отримувати від громадян і посадових осіб пояснення, відомості, довідки, які необхідні у зв'язку з виконанням службових обов'язків дільничного інспектора;

викликати осіб, які систематично вчинюють порушення громадського порядку та інші правопорушення, для їх офіційного попередження щодо неприпустимості протиправної поведінки;

доставляти до міськ-, райоргану і затримувати на строк до трьох годин осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, з метою його припинення згідно із законодавством України, якщо вичерпані інші заходи впливу;

викликати громадян і посадових осіб за справами і матеріалами, які перебувають у його провадженні. У випадках і в порядку, що передбачені кримінально-процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення, здійснювати приведення громадян і посадових осіб, які без поважних причин ухиляються від явки за викликом;

складати протоколи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення на громадян, які вчинили адміністративні правопорушення відповідно до статті 177 і частин першої та другої статті 178 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

проводити передбачені кримінально-процесуальним законодавством України дізнання за справами, які перебувають в його провадженні, а також виконання окремих письмових доручень прокурорів, слідчих, органів дізнання, постанов суддів і ухвал судів;

вилучати вогнепальну зброю і бойові припаси з підприємств, організацій, установ (крім воєнізованої охорони) у разі порушення правил придбання, зберігання, обліку, використання і перевезення цих предметів, проводити обстеження об'єктів дозвільної системи, вилучати вогнепальну зброю у громадян при касуванні дозволу на право її зберігання і використання;

входити безперешкодно в будь-який час доби:

а) на територію і в приміщення підприємств, установ і організацій, у тому числі митниці, та оглядати їх з метою припинення злочинів, переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, або за умов стихійного лиха;

б) до житла чи до іншого володіння особи, яка перебуває під адміністративним наглядом, з метою перевірки виконання встановлених судом обмежень.

Забороняється входити на територію і в приміщення посольств, консульств, місій іноземних держав, а також до приміщень іноземних громадян, які користуються дипломатичним імунітетом;

затримувати і доставляти до органів внутрішніх справ відповідно до законодавства України осіб, які підозрюються в скоєнні злочину або ухиляються від виконання кримінального покарання чи адміністративного арешту, а також осіб, відносно яких запобіжним заходом обрано взяття під варту.

У разі опору, вчинення протидії вживати заходів до їх подолання, передбачених Законом України "Про міліцію":

використовувати безкоштовно транспортні засоби, що належать підприємствам, установам, організаціям і громадянам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав, міжнародних організацій, транспортних засобів спеціального призначення) для проїзду до місця події чи стихійного лиха, доставлення до лікувальних закладів осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, для переслідування правопорушників та доставлення їх до органів внутрішніх справ;

вносити офіційні застереження та захисні приписи особам, які вчинили насильство в сім'ї;

у невідкладних випадках безперешкодно і безкоштовно користуватися засобами зв'язку, що належать підприємствам, установам, організаціям;

застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю в порядку, встановленому Законом України "Про міліцію".

Дільничний інспектор міліції має право:

Підписувати і надсилати:

Запити:

- в інформаційні центри - щодо громадян, які проходять у справах про злочини, а також щодо осіб, стосовно яких здійснюється профілактична робота, з метою перевірки на наявність у них судимості;

- за місцем роботи правопорушників - про видачу на них характеристик, довідок та інших документів, необхідних для перевірки заяв громадян, виконання запитів підприємств, установ і організацій, проведення профілактичної роботи;

- у наркологічні, психоневрологічні диспансери та інші установи органів охорони здоров'я - про перебування громадян на медичному або профілактичному обліку, наявність у них захворювань хронічним алкоголізмом чи наркоманією, їх ставлення до лікування.

Відповіді на запити підприємств, установ, організацій про місцезнаходження осіб, які ухиляються від сплати аліментів.

Повідомлення за місцем роботи осіб, які знаходяться під наглядом міліції, про встановлення щодо них адміністративного нагляду і пропозиції стосовно закріплення за ними шефів-наставників.

Пропозиції щодо створення в трудових колективах комісії з боротьби з пияцтвом, товариського суду, ради громадських пунктів охорони порядку про обговорення антигромадської поведінки осіб, що перебувають на профілактичному обліку, і проведення з ними виховної роботи.

Направлення до органів судово-медичної експертизи на медичне обстеження осіб, яким завдано тілесних ушкоджень, а також запиту про ступінь тяжкості цих ушкоджень.

Загальні обов'язки дільничного інспектора міліції

Дільничний інспектор міліції повинен постійно вивчати та аналізувати оперативну ситуацію на адміністративній дільниці.

Дільничний інспектор міліції повинен знати:

- територію адміністративної дільниці, її особливості, систему доріг, розташування та режим роботи підприємств усіх форм власності, баз, складів, інших місць збереження товарно-матеріальних цінностей, а також місця збереження вогнепальної зброї та вибухових матеріалів, аптеки, інші місця збереження наркотичних засобів та психотропних речовин, порядок охорони, місця стоянок автотранспорту, а в сільській місцевості - усі населені пункти, фермерські господарства, лісові масиви, заготівельні та переробні організації;
- населення адміністративної дільниці, характер його зайнятості, етнічний склад, місцеві звичаї, традиції та культуру;
- кількість скоєних на адміністративній дільниці злочинів, класифікацію за видами, способом, місцем та часом вчинення, обставини, які сприяють їх скоєнню, осіб, поведінка яких контролюється працівниками органів внутрішніх справ, прикмети осіб, які підозрюються у скоєнні злочинів, злочинців, викрадених речей та транспортних засобів, які перебувають у розшуку;
- місця концентрації криміногенних осіб;
- сили та засоби, які задіяні для охорони громадського порядку, попередження й розкриття злочинів та правопорушень;
- порядок огляду місця пригоди, виявлення, закріплення та вилучення слідів злочину та інших речових доказів, а також порядок оформлення процесуальних документів;
- надавати у межах своєї компетенції допомогу громадянам, посадовим особам, підприємствам, установам, організаціям, громадським об'єднанням та працівникам інших підрозділів міськ-, райорганів внутрішніх справ у здійсненні їх законних прав і інтересів.

Організація проведення індивідуально-профілактичної роботи дільничним інспектором міліції

Відповідно до Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі

Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 20.10.2003 № 1212, дільничний інспектор міліції у межах своєї компетенції здійснює контроль і профілактичну роботу з такими категоріями осіб:

- звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку;

- засудженими за вчинення злочинів, виконання вироку щодо яких не пов'язано із позбавленням волі;

- які визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками або зловживають спиртними напоями і на ґрунті пияцтва систематично допускають порушення громадського порядку;

- які вчиняють насильство в сім'ї після винесення їм офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки;

- які були визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини без призначення лікаря;

- психічно хворими, які є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я;

- неповнолітніми правопорушниками, стосовно яких здійснюється профілактична робота підрозділами кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

Дільничний інспектор міліції контролює поведінку за місцем проживання і роботи осіб, що взяті на облік. При цьому особливу увагу звертає на тих, хто неодноразово був судимий або не став на шлях виправлення в місцях позбавлення волі і після звільнення веде антигромадський спосіб життя.

Виявляє на адміністративній дільниці осіб, які допускають правопорушення в сім'ях, вживання наркотичних засобів і психотропних речовин без призначення лікаря, психічно хворих, які створюють безпосередню загрозу для себе та оточуючих. Вживає до зазначених осіб своєчасні заходи профілактичного впливу з метою недопущення вчинення ними злочинів та адміністративних правопорушень.

Встановлює місця збору криміногенного елементу, осіб, які надають приміщення для вживання наркотиків і психотропів, розпиття спиртних напоїв і розпусти, втягування неповнолітніх у злочинну діяльність. Вживає заходів щодо притягнення таких осіб до відповідальності, передбаченої законодавством України.

З метою своєчасного виявлення осіб, які зловживають спиртними напоями, вчиняють насильство в сім'ї, наркоманів та інших правопорушників щомісячно вивчає та узагальнює:

- інформацію чергової частини міськ-, райоргану про виїзди чергових нарядів міліції на побутові конфлікти;

- повідомлення травматологічних пунктів, бюро судово-медичних експертиз, інших установ органів охорони здоров'я про заподіяння тілесних ушкоджень, пов'язаних з насильством у сім'ї;

- скарги та заяви громадян, повідомлення посадових осіб про правопорушення, учинені

в сім'ях;

- матеріали, за якими винесені постанови про відмову в порушенні кримінальної справи за фактами, що мали місце у сфері побуту;
- матеріали громадських формувань щодо осіб, схильних до скоєння правопорушень.

Повноваження служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції у справах неповнолітніх щодо попередження насильства в сім'ї

Відповідно до статті 6 Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах неповнолітніх:

виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходи щодо їх усунення;

беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними;

відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і проводять з ними профілактичну роботу;

виносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї та про неприпустимість віктимної поведінки;

приймають та розглядають у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення;

вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї;

повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;

направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї;

виносять захисні приписи у випадках, передбачених цим Законом;

контролюють виконання вимог захисних приписів;

взаємодіють із спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї (управліннями та відділами у справах сім'ї та молоді, службами у справах неповнолітніх), з органами опіки і піклування та спеціалізованими установами для жертв насильства в сім'ї у питаннях попередження насильства в сім'ї;

надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів;

здійснюють інші повноваження щодо попередження насильства в сім'ї, передбачені законом.

Повноваження кримінальної міліції у справах неповнолітніх поширюються на випадки, коли жертва насильства в сім'ї або особа, стосовно якої існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, а також особа, що вчинила насильство в сім'ї, не досягли 18-річного віку.

Регіональний механізм захисту жертв насильства у сім'ї

Для впровадження механізму взаємодії в попередженні та подоланні насильства, який базується на вимогах Закону та інших нормативних документах⁸, необхідна налагоджена співпраця державних установ і громадських об'єднань: жіночих, гендерних, правозахисних організацій, які працюють у цій сфері, надаючи реальну допомогу потерпілим від насильства.

Хоча існуючі нормативно-правові акти, спрямовані на попередження та подолання насильства в сім'ї, не відповідають у повній мірі суспільним потребам, налагоджений механізм взаємодії може відіграти значну роль у попередженні й подоланні насильства.

Обласне управління у справах сім'ї та молоді. Координація дій у подоланні насильства

Регіональний механізм⁹ захисту жертв насильства сім'ї сформовано відповідно до Закону України "Про попередження насильства у сім'ї", Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства у сім'ї або реальну його загрозу, Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства у сім'ї.

Спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з попередження насильства у

---

8 Закон України від 15.11.2001 р. №2789-III "Про попередження насильства в сім'ї", Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 616 "Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу, Наказ Держкомітету з питань сім'ї та молоді, МВС, МОН, МОЗ від 16.01.2004р. №5/34/24/11 "Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення", Наказ Міністерства з питань сім'ї, молоді та спорту, МВС України від 09.03.2004 р. № 3/235 "Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї", Наказ Мінсім'ямолодьспорту, МОЗ, МОН, Мінпраці та соціалітики, Мінтрансзв'язку, МВС, Департаменту виконання покарань України від 14.06.2006 № 1983/388/452/221/556/596/106 "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах", Постанова Кабінету Міністрів України від 19.02.2007 р. № 244 "Про затвердження Державної програми підтримки сім'ї на період до 2010 року"

9 Стаття узагальнює досвід управління у справах сім'ї та молоді Житомирської обласної державної адміністрації

сім'ї визначено Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту. На рівні області органом виконавчої влади, що координує діяльність щодо захисту жертв насильства у сім'ї, є управління у справах сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, а у районах та містах області відповідні структурні підрозділи.

До компетенції обласного управління та районних відділів входить:

- прийняття заяв про вчинення насильства;
- ініціювання створення та забезпечення роботи постійно діючих робочих комісій або координаційних рад з питань координації дій щодо попередження насильства у сім'ї;
- створення та поновлення банку даних сімей, де існують випадки вчинення насильства у сім'ї або виникає реальна загроза його вчинення;
- відвідання заявника за місцем проживання, надання постраждалим допомоги; перенаправлення до інших установ та організацій, які можуть надати допомогу, кризових центрів;
- проведення просвітницької та роз'яснювальної роботи, організація та проведення семінарів, тренінгів, конференцій, інших заходів, спрямованих на запобігання насильству у сім'ї;
- узагальнення щоквартальної інформації щодо кількості звернень та кількості осіб, що перебувають на обліку, з метою визначення потреби у створенні в регіоні спеціалізованих установ для жертв насильства у сім'ї.

Для того, щоб були вжиті заходи з попередження насильства, має бути подана заява про допомогу з боку жертви насильства (члена родини, стосовно якого є реальна загроза його вчинення).

Підставою для вжиття заходів може бути також повідомлення про насильство стосовно неповнолітніх від сусідів, учителів, медичних працівників тощо. Якщо повідомлення стосовно повнолітньої жертви надійшло не від жертви особисто, необхідними є її бажання і згода отримати захист від насильства у сім'ї.

Заява (повідомлення) про насильство у сім'ї або реальну його загрозу приймається за місцем проживання потерпілого управлінням (відділом) у справах сім'ї, молоді та спорту, ЦСССДМ, службою у справах дітей, кримінальною міліцією у справах дітей, районними відділами (РВУМВС), дільничними інспекторами (органами УМВС). Структура, куди потрапило повідомлення, розглядає заяву та надає допомогу постраждалим у межах своєї компетенції згідно з порядком розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства у сім'ї або реальної загрози його вчинення, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Після надходження заяви або повідомлення про вчинення насильства у сім'ї вищезазначені органи та установи вживають відповідних заходів.

Органи міліції виїжджають на місце і залежно від обставин виносять офіційне попередження або штраф, або адміністративний арешт, може бути винесений захисний припис. Насильник, який вперше потрапив у поле зору органів міліції, обов'язково ставиться на профілактичний облік. Якщо насильство в сім'ї носить характер злочину, потерпілий (а) може звернутися до органів міліції чи прокуратури із заявою про притягнення насильника до кримінальної відповідальності;

Відділи у справах сім'ї, молоді та спорту ведуть банк даних сімей, в яких було скоєно насильство або є реальна загроза його скоєння. З такими сім'ями ведеться постійна або періодична робота. Інформація про неблагополучні родини для створення і поповнення

банку даних надходить від органів виконання покарань, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунальних служб, суддівських органів тощо. У районах області діють дорадчі органи, що визначають, які сім'ї необхідно взяти під соціальний супровід. Досить часто це є сім'ї, в яких було вчинено насильство.

У ході взаємодії формується комплексний підхід щодо виявлення неблагополучних сімей та осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, жорстокого ставлення до дітей та організації персоналізованої профілактичної роботи з ними.

Одразу після надходження заяви до управління у справах сім'ї, молоді та спорту обласної держадміністрації (або районного відділу) вона реєструється у журналі обліку і розглядається протягом трьох днів. Якщо в заяві міститься повідомлення про загрозу життю та здоров'ю особи, відповідний орган внутрішніх справ інформується негайно для вжиття заходів для припинення насильства у сім'ї.

Під час розгляду заяви здійснюється відвідання постраждалого/ постраждалої за місцем проживання як представниками дільничних інспекторів міліції, так і відділу у справах сім'ї, молоді та спорту, а також центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Якщо інформація стосується неповнолітньої особи, то залучаються представники кримінальної міліції у справах дітей та служби у справах дітей.

У результаті тісної взаємодії всіх названих ланок організується надання допомоги жертвам насильства, надання психологічних, юридичних, соціально-педагогічних та інших видів послуг, а у разі потреби потерпілі направляються до спеціалізованих установ для постраждалих від насильства у сім'ї та неурядові громадські організації, які надають відповідну допомогу, мають певний досвід у роботі з постраждалими від насильства¹⁰.

Ці організації юридичну й психологічну допомогу постраждалим надають безкоштовно.

При центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді як обласному, так і районних, працюють телефонні гарячі лінії, де можна дізнатися про те, як захиститися від насильства, куди звернутися в разі потреби¹¹. З будь-яких куточків області можна безкоштовно подзвонити на регіональний **телефон гарячої лінії 050**.

Проте кризових центрів та центрів медико-соціальної реабілітації в Україні створено лише декілька, оскільки фінансування щодо їх діяльності покладається, відповідно до Закону "Про попередження насильства у сім'ї", на місцеві бюджети, а це не є, на жаль, пріоритетним напрямком у роботі місцевих державних адміністрацій. Тому з метою виходу із ситуації і надання необхідної допомоги жертвам насильства місцеві органи намагаються знайти таку можливість. У Житомирській області працює ряд установ, які надають допомогу в тому числі і постраждалим від насильства у сім'ї¹².

Регіональним досвідом щодо надання реальної допомоги, є створення палат реабілітації для жертв насильства при районних лікарнях, у яких забезпечується необхідна медична та соціальна допомога, тут же вони можуть і проживати певний час¹³.

Отже, схема реагування органів державної влади на заяву про вчинення насильства у сім'ї виглядає наступним чином:

I етап - прийняття та облік заяв і повідомлень про вчинення насильства у сім'ї або реальну його загрозу. Інформування державних органів та міліції про таку заяву або повідомлення;

II етап - відвідання потерпілого. Надання послуг.

При обласному, міських, районних центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді області діють 29 служб соціальної підтримки сімей і така ж кількість телефонів "гарячої лінії". Спеціалісти центрів регулярно проводять соціальне інспектування сімей, де мають місце випадки насильства в сім'ї або в яких існує загроза його вчинення, та здійснюють їх соціальний супровід.

Спеціалісти центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та залучені фахівці, спеціалісти відділів у справах сім'ї, молоді та спорту проводять профілактичну, роз'яснювальну роботу з приводу попередження насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми через мережу спеціалізованих формувань.

При центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді налагоджено роботу 30 консультативних пунктів при пологових будинках, пологових відділеннях, під час якої спеціалісти центрів та залучені фахівці (лікарі-гінекологи, лікарі-педіатри, лікарі-дерматовенерологи, психологи, юристи) проводять тренінгові заняття, диспути, анкетування на теми: "Насильство: причини та наслідки", "Батьківське ставлення до своєї дитини", "Профілактика насильства стосовно вагітної жінки" та інше.

При обласному, міських, районних центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді діють 29 відеолекторіїв по статевому вихованню, під час занять демонструються відеофільми щодо попередження насильства в сім'ї, перш за все насильства над жінками та дітьми.¹⁴

У лютому 2008 року посилено координацію роботи органів влади та інституцій громадського суспільства. Замість колишньої міжвідомчої комісії згідно з розпорядженням голови ОДА було створено обласну координаційну раду з питань сім'ї, торгівлі людьми, гендерної політики та протидії насильству у сім'ї. Це позитивно вплинуло на роботу, оскільки усі питання, якими опікується рада, тісно взаємопов'язані. Діяльність

¹⁰ У Житомирській області таку допомогу можуть надати наступні організації, з якими органи виконавчої влади налагодили тісну співпрацю:

- Жіночий інформаційно-консультативний центр (смт. Озерне, Житомирський район).
- Громадська організація "Катерина" (м. Житомир).
- Обласний гендерний ресурсний центр (м. Житомир).
- Чоловіки проти насильства (м. Бердичів).
- Територіальний жіночий центр (смт. Володарськ-Волинський).
- Житомирська обласна професійна асоціація практикуючих психологів, психотерапевтів (м. Житомир).

¹¹ Телефон довіри також працює при громадській організації "Жіночий інформаційно-консультативний центр", саме сюди досить часто звертаються жертви насильства, оскільки центр має великий досвід роботи з потерпілими.

¹² Список цих установ з адресами, телефонами, переліком послуг та розпорядком роботи знаходиться у кожній структурі, що працює у сфері подолання насильства.

¹³ Досвід роботи таких палат є у Брусилівському та Ружинському районах Житомирської області.

Положення про такі палати затверджено розпорядженнями голів райдержадміністрацій відповідно до рішення районної координаційної ради щодо протидії насильству у сім'ї.

координаційної ради дозволяє усунути дублювання в роботі, здійснювати адресну допомогу сім'ям, здійснювати системну роботу з сім'єю, поєднувати ресурси, проводити спільні навчання.

Оскільки насильство в сім'ї є найбільш прихованою формою насильства, на жаль, немає достовірної статистики щодо його реальних проявів¹⁵. Можна з упевненістю відзначити зростання кількості звернень з приводу насильства у сім'ї. Воно свідчить не про збільшення випадків насильства, а про зростання поінформованості населення щодо можливостей вирішення проблеми.¹⁶

Роль центрів соціальних служб у наданні допомоги постраждалим

Значну роль у механізмі взаємодії відіграють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді¹⁷.

Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, утворена як урядовий орган державного управління, та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на місцях як структури конкретних дій (кількість їх в Україні станом на 01.02.2008 р. становить 1713)¹⁸ дають можливість охопити якісними послугами широке коло і різні категорії населення.

У сфері протидії насильству центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відповідно до своїх функцій здійснюють:

- соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді шляхом надання їм соціально-педагогічних, психологічних, соціально-медичних, соціально-економічних, юридичних та інформаційних послуг;
- соціальний супровід прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах;
- соціально-профілактичну роботу із запобігання правопорушенням та іншим негативним явищам у дитячому та молодіжному середовищі, подолання їх наслідків;
- соціально-реабілітаційні заходи, спрямовані на надання особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі, які постраждали від насильства в сім'ї, допомоги у відновленні ними порушених функцій організму, компенсації обмежень життєдіяльності та підтримки оптимального фізичного, психологічного, соціального рівня для досягнення соціальної адаптації.

Для здійснення зазначених функцій в Україні працює мережа спеціалізованих

¹⁴ Девим та переконливим є фільм "Мовчати не треба", в якому висвітлено досвід взаємодії в наданні допомоги жертвам насильства в Рівненській області.

¹⁵ Згідно з оперативними даними за 1 півріччя 2007 року в Житомирській області надійшло 2128 звернень з питань вчинення насильства у сім'ї, за аналогічний період 2008 року було 2887 звернень.

¹⁶ Значну роль у підвищенні рівня поінформованості населення з даного питання та удосконалення механізму допомоги жертвам насильства відіграла реалізація в області двохрічного проекту за підтримки ЮНІФЕМ "Насильство стосовно жінок: ефективність та системність протидії".

формувань центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.¹⁹

Нааявність цих закладів дозволяє забезпечити виконання державних завдань щодо подолання наслідків насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми, поширення правопорушень та злочинності серед неповнолітніх та молоді, руйнації моральних та духовних цінностей, алкогольної та наркотичної залежності.

Вінницький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді бере активну участь у попередженні й подоланні насильства у сім'ї. Центр намагається не лише надавати необхідну допомогу у випадках домашнього насилля, але й акцентувати увагу громадськості, державних установ і недержавних організацій на цій складній соціальній проблемі.

Центр працює у напрямках: попередження насильства у сім'ї, популяризації цінностей ненасильства у суспільстві, формування моделей ненасильницької поведінки, роботи з жертвами насильства.

До Міжнародного дня толерантності (16 листопада)²⁰ у місті проводиться щорічна акція "За життя без насильства". Підсумки акції обговорюються на круглому столі "За суспільство без насильства", в якому беруть участь представники всіх державних установ, громадських організацій, які працюють у даній сфері, а також ЗМІ.

У період здійснення в регіоні проекту "Насильство стосовно жінок: ефективність та системність протидії"²¹ Центром спільно з представниками зацікавлених організацій та установ - кримінальною міліцією у справах неповнолітніх, міським відділом УМВС України у Вінницькій області, відділом у справах сім'ї, молоді та туризму, відділом у справах дітей міської ради, управлінням освіти міської ради, громадськими організаціями "Пані Всесвіт", "Чоловіки проти насильства", Асоціації планування сім'ї, "Прогресивні жінки", "Школа Рівних Можливостей", "Гармонія", "Паросток" тощо - проводилися круглі столи за тематикою: "Запобігання насильства в сім'ї"; "Сучасна сім'я, стан, проблеми перспективи"; "Жінки за права дітей"; "Шляхи взаємодії органів влади та громади міста у протидії насильству".

Питання покращання взаємодії між органами місцевого самоврядування та усіма державними і громадськими організаціями, причетними до вирішення проблем насильства, знаходяться в полі зору Координаційної ради з питань молодіжної та сімейної політики, яка створена і діє при заступникові міського голови.

¹⁷ Розділ підготовлено на прикладі роботи Вінницького міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

¹⁸ Серед яких 27 регіональних, 481 районних, 169 міських, 40 районних у містах, 551 сільських, 68 селищних та 377 філій.

¹⁹ Кількість центрів на національному рівні: служби соціальної підтримки сім'ї - 729, служба "Телефон Довіри" - 79, школи волонтерів - 532, студентські соціальні служби - 146, мобільні консультативні пункти соціальної роботи в сільській і гірській місцевості, віддалених районах міст - 545, інформаційно-ресурсні центри - 88, Служба роботи з ін'єкційними споживачами наркотиків - 211, консультативні пункти у пологових стаціонарах, жіночих консультаціях та будинках дитини - 677.

Відповідно до Указу Президента України від 11 липня 2005 року розпочато створення соціальних гуртожитків та центрів матері і дитини, але поки що вони не задовольняють існуючих потреб.

Особлива увага Вінницької міської ради надається роботі з дітьми. Діти належать до вразливої суспільної групи, яка знаходиться у залежності від дорослих. Діти потребують особливого ставлення й захисту. Вони стають жертвами багатьох видів насильства, що відбувається на вулицях, у школах, у лікарнях, в інтернатах, у родинах.

Щоб зменшити залежність дітей від дорослих і захистити їх права, за дорученням Вінницького міського голови від 05.04.2007, було створено "Громадське представництво Уповноважених з прав дітей (дитячих омбудсменів). Омбудсмени представляють інтереси дітей у Громадському представництві омбудсмена з прав дітей Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у м. Вінниці.

Створено спеціальний сайт, де діти міста звертаються до кожного представника влади і отримують необхідну їм допомогу. Також існує особистий прийом дитячих омбудсменів, функціонують осередки у школах, проводяться різноманітні заходи щодо надання інформації з правових питань.

За результатами роботи, що здійснюється в місті, на підставі всебічного аналізу існуючої проблеми, можна визначити основні напрямки практичної діяльності, які сприяють подоланню домашньому насильству. Це:

- активне співробітництво і координація дій владних структур, держаних установ і громадських об'єднань;
- організація ефективного статистичного обліку проявів всіх форм домашнього насильства, аналіз їх причин і результатів профілактики;
- створення у місті Кризового центру допомоги жертвам домашнього та іншого насильства, пунктів надання термінової медичної, психологічної, юридичної, соціальної допомоги, телефонів довіри;
- впровадження в навчальних закладах міста освітньо-тренінгових програм з питань попередження домашнього та інших форм насильства; підготовка фахівців та волонтерів з цих питань; створення науково-методичної та матеріально-технічної бази для забезпечення таких програм;
- організація навчання працівників правоохоронних органів, судово-медичних експертиз, медичних закладів, працівників прокуратури та судів з питань адекватного ставлення до жертв та злочинців в рамках правової системи України;
- підтримка діяльності неурядових організацій, які активно займаються питаннями запобігання насильства в сім'ї;
- проведення освітніх програм для населення, роз'яснювальної роботи щодо форм домашнього насильства і необхідних дій у разі його здійснення;
- здійснення соціального патронату та супроводу неблагополучних сімей міста за участю працівників Центру соціальних служб для молоді, відділу у справах неповнолітніх, кримінальної міліції, дільничних інспекторів, органів піклування і опіки.

---

²⁰ Проголошеного 28-ю сесією Генеральної конференції держав-членів ЮНЕСКО та на підтримку Всеукраїнської акції "16 днів без насильства".

²¹ Спільний проект ГО Київської школи рівних можливостей та Міністерства України у справах сім, молоді та спорту, за підтримки ЮНІФЕМ, здійснювався у 2006-2008 роках.

Фахівці Центру (психологи, соціальні працівники, юристи) в межах своїх можливостей і повноважень надають різні види реальної допомоги, проводячи просвітницьку, консультативну, тренінгову роботу з молоддю, батьками, сім'ями.

Механізм перенаправлення заяв від потерпілих здійснюється фахівцями Центру у рамках чинного законодавства²².

Звернення, отримані від постраждалих жінок, направляються до відділу у справах сім'ї, молоді та туризму Вінницької міської ради, а також до міського Управління внутрішніх справ України у Вінницькій області.

Постійно здійснюється аналіз роботи Центру, який є необхідним для прогнозування динаміки взаємодії з іншими державними структурами і громадськими об'єднаннями у напрямку подолання негативних явищ і протидії насильству зокрема.

Наш досвід переконливо свідчить, що успіх у вирішенні проблеми насильства може забезпечити лише чітка координація спільних дій, дієвий правовий механізм, системне впровадження інформаційної складової щодо цього ганебного явища в усі сфери життєдіяльності суспільства.

Усі члени суспільства повинні усвідомити, що домашнє насильство, незалежно від його форми - фізичне, економічне, сексуальне чи психологічне - є найпоширенішою формою порушення прав людини. Це явище має великі негативні моральні та соціальні наслідки, тож не може залишатися приватною проблемою особи, що потерпає від насильства.

Ефективне використання програм щодо подолання насильства у сім'ї через механізм співпраці державних установ й громадських об'єднань, можливе лише за умов стабільного розвитку суспільства, підвищення рівня життя людей, зростання їх духовно-морального потенціалу. Зменшити рівень домашнього насильства означає зменшити вплив чинників агресії не лише у відносинах між окремими людьми в сім'ї, а й у суспільстві в цілому, а також у міждержавних стосунках. Це шлях до виключення конфліктів та криз із суспільно-політичних процесів; шлях до побудови моделі суспільства на правових засадах.

Потрібні постійний науковий моніторинг реальної ситуації, постійно діючі інформаційні кампанії, законодавчі обмеження пропаганди насильства засобами культури та інформації. Потрібна широка мережа притулків та соціального житла для жертв насильства.

Існує нагальна потреба (на державному рівні!) у створенні в кожній області України спеціалізованих медичних закладів та притулків, у яких би не лише надавалася допомога жертвам насильства, але й здійснювалася профілактична робота з тими, хто чинить насильство.

---

²² Зокрема на виконання спільного наказу Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді, Міністерства внутрішніх справ України "Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах неповнолітніх центрів соціальних служб для молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї".

Додаток № 6

Громадські ініціативи по наданню допомоги жертвам насильства²³

Досвід Рівненського центру підтримки громадських ініціатив "Чайка" може слугувати моделлю у наданні комплексної, професійної та ефективної допомоги потерпілим від домашнього насильства як безпосередньо в Центрі, так і шляхом перенаправлення потерпілих до відповідних установ, соціальних служб та партнерських організацій. У Центрі працюють висококваліфіковані фахівці: психологи, юристи, соціальні працівники. При Центрі діє Телефон довіри.

Громадська організація "Чайка" допомагає людям вирішувати проблеми, пов'язані з сімейними конфліктами та домашнім насильством.

Досвід практичної діяльності свідчить, що допомога у кризовій ситуації буде дієвою, якщо дотримуватися основних принципів, а саме:

- добровільність: лише після особистого звернення потерпілої особи, вона отримує допомогу в Центрі;
- конфіденційність: уся інформація про клієнта та отримані послуги повідомляється третім особам лише за згоди потерпілого/ потерпілої;
- активність: переконуємо кожну особу, що, в першу чергу, вона сама повинна прагнути змін і діяти задля них, ми пропонуємо шляхи виходу з кризи, а остаточне рішення приймає сама людина, яка звернулася по допомогу;
- анонімність: якщо людина не бажає називати своє ім'я та прізвище, вона може не робити цього, окрім випадків, коли необхідно надавати юридичну допомогу в підготовці процесуальних документів;
- доброзичливість і довіра: потерпіла особа потребує розуміння, людського тепла і ми не маємо права не довіряти їй без вагомих на те підстав.

Отримані знання та навички роботи з потерпілими від насильства в сім'ї та від торгівлі людьми в рамках різних проектів²⁴, у співпраці з всеукраїнською мережею громадських організацій та місцевими органами влади, дали змогу створити професійну команду та забезпечити системність роботи у напрямі протидії насильству та підтримки потерпілих.

Запорукою ефективної допомоги жертвам насильства є тісна взаємодія організації з партнерами - управлінням та відділами у справах сім'ї та молоді обласної, міської та районних держадміністрацій, соціальними службами для сім'ї, дітей та молоді, відділами внутрішніх справ районних, міського та обласного рівнів, службою у справах дітей, центрами зайнятості, закладами освіти та охорони здоров'я, а також органами місцевої влади та самоврядування.

Основний принцип роботи - забезпечити правовою допомогою громадян, які

²³ Модель роботи Рівненського Центру підтримки громадських ініціатив "Чайка"

²⁴ Даний проект здійснювався за підтримки Трастового фонду ООН у 2007-2008 роках

потерпають від домашнього насильства і не мають фінансової змоги скористуватися послугами юриста чи адвоката, отримати професійну емоційну та психологічну підтримку у період подолання кризи.

У Центрі вони отримують соціальний супровід та пильну матеріальну допомогу. Центр сприяє зміцненню економічних можливостей потерпілих від домашнього насильства та поверненню їх до повноцінного особистого та суспільного життя.²⁵

Не існує єдиної моделі надання необхідної допомоги потерпілим від насильства. Як правило, для кожної жінки складається індивідуальний план дій виходу з кризової ситуації і визначаються певні пріоритети на шляху його виконання.

Треба зазначити, що насильство в сім'ї не завжди можна ототожнювати з насильством стосовно жінок. Потерпілим може бути будь-який член родини, у тому числі, нерідко дитина. Так само як і кривдником. При аналізі ситуації потрібен гендерний підхід. Порушення прав людини в ситуації домашнього насильства не можна зводити лише до порушення прав жінок.

Майже в кожному випадку насильства в сім'ї потерпають діти.

Оскільки представники Центру завжди присутні на засіданнях постійно діючих комісій з питань координації дій щодо попередження насильства в сім'ї та щодо соціального супроводу сімей у кризових ситуаціях, які проводяться щомісячно, Центр має змогу виносити питання щодо ситуації в конкретних сім'ях на обговорення. Згодом ця сім'я береться під соціальний супровід і взаємовідносини у ній, як правило, поліпшуються. Таким чином, паралельно із центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Центр допомагає ранньому виявленню сімей, в яких відбувається насильство або є реальна загроза його вчинення, та організовує соціальний супровід таких сімей.

Аналізуючи роботу різних постійно діючих комісій та координаційних рад, доводиться чути нарікання, що в них працюють одні й ті ж люди. Добре це чи погано?²⁶ Співпраця перевірена часом, надійність партнерства нерідко обумовлює лише усну, але не менш відповідальну домовленість. Так само і спільна робота в різних комісіях дозволяє звертатися до відповідних спеціалістів з широкого кола питань - чи то з проблем дотримання прав жінок, дітей чи то з питань надання необхідної медичної допомоги різним категоріям громадян. Як правило, в жодній структурі нам ще ніколи не відмовляли у сприянні та допомозі.

Окрім питання - забезпечення потерпілим від насильства надійного притулку. Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді має у своєму підпорядкуванні низку центрів, що надають юридичні та психологічні консультації, а також притулок для молодих людей віком до 35 років і їх родин.

Протягом останніх років Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту України через мережу центрів соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді започаткувало функціонування

²⁵ Лише за останні півроку на базі Центру отримали юридичну допомогу 82 особи, соціальний супровід отримали 29 осіб, матеріальну допомогу - 11 осіб. Навчання на курсах комп'ютерної грамотності завершили 17 осіб.

¹² потерпілих, які отримували наші послуги, уже кардинально змінили своє життя - вони позбулися насильства стосовно себе та своїх дітей, 5 жінок повідомили, що змогли знайти роботу, або мають змогу покращити заробіток, завдяки навичкам роботи на комп'ютері та навиках, які отримали на курсах підприємництва.

та підтримує мережу регіональних центрів соціальної і психологічної підтримки молоді і сім'ї. Створено такий центр і в Рівному.

У цьому центрі надаються юридичні та психологічні консультації, забезпечується тимчасове проживання терміном до трьох місяців. Одночасно в ньому можуть перебувати 16 осіб.²⁷

Створення центрів фінансувалося централізовано, проте поточні витрати покладено на місцеві адміністрації, а виділення коштів з місцевих бюджетів для більшості областей є проблематичним.

Центрові "Чайка" вдалося налагодити тісні партнерські контакти з Рівненським центром соціальної і психологічної підтримки молоді і сім'ї, завдяки чому сюди було перенаправлено кілька жінок для тимчасового перебування. Даний центр не має власного медичного кабінету, але завдяки укладеним угодам з медичними установами потерпілі отримали можливість безкоштовного обстеження та лікування.

Значна частина жінок, які зазнають насильства в сім'ї, переховуючись, змушені жити у родичів чи друзів. Але більшості йти нікуди. Власний матеріальний дохід жінок часто є недостатнім для оренди чи купівлі житла, тому нерідко вони залишаються в умовах насильства. І це є одним із найбільш важливих моментів.

Для розірвання замкненого кола насильства жінки, де б вони не проживали, повинні мати гарантований доступ до тимчасових притулків та довготривалого безпечного житла. Це питання має вирішити держава.

Часто ми зупиняємо насильство завдяки глибокому взаєморозумінню між партнерами по боротьбі з насильством, а не завдяки налагодженій державній системі його подолання.

---

²⁶ Авторка статті відзначає як позитив той факт, що протягом останніх 10 років роботи Центру Управління у справах сім'ї та молоді Рівненської ОДА очолює одна і та ж людина - Михайло Волинець. Не змінився також його заступник - Віталій Ліпський. Високий професіоналізм, налагоджена співпраця і чітка координація дій з боку Управління, відповідальність представників кожної ланки у загальному ланцюжку всіх структур і організацій, що працюють у сфері надання допомоги постраждалим від насильства, дає можливість продемонструвати **вразкову модель взаємодії**.

²⁷ Недоліком зазначених центрів є те, що основна мета їх функціонування - захист сім'ї загалом, а не жінки; адреси центрів соціальної і психологічної підтримки доступні на сайті Міністерства а наявність такої інформації може спричинити ризик знаходження жертви винуватцем насильства; жінки повинні мати офіційну реєстрацію (яка замінює прописку) в місті (районі), де знаходиться центр та повинні надавати інші документи для допуску в притулок.

---

²⁸ У Житловому Кодексі України існує стаття 116, яка дозволяє виселити із комунального житла за антисоціальну поведінку. Ця норма донедавна використовувалася жертвою насильства для виселення винуватця. Проте сьогодні, коли чоловік є власником квартири, ця норма не може бути застосована. Оскільки в Україні поки що реально не існує системи соціального житла, більшість жінок змушені терпіти насильство, аби не залишитися бездомними.

Додаток № 7

Інформація для постраждалих від насильства

У випадку насильства в сім'ї, внаслідок якого Ви зазнали побиття й отримали тілесні ушкодження, Вам необхідно:

1. Викликати дільничного інспектора (обов'язково має бути складений протокол про факт насильства в сім'ї!);

2. Дільничний інспектор вносить постанову (направлення) про призначення експертизи.

3. Потерпіла особа з направленням і документом, який посвідчує особу (паспорт) відвідує установу, що проводить судово-медичну експертизу, де відбувається зняття побоїв.

4. За наслідками експертизи видається експертний висновок (надсилається органу, який видав направлення на її проведення).

За наявності направлення на проведення експертизи працівника органу внутрішніх справ експертиза проводиться безкоштовно.

5. Якщо у висновку судово-медичної експертизи встановлено, що внаслідок насильства в сім'ї особою було отримано тілесні ушкодження (середньої тяжкості, тяжкі) органом внутрішніх справ **порушується кримінальна справа.**

У разі відсутності направлення посадової особи органу внутрішніх справ потерпіла особа має право самостійно звернутися за призначенням судово-медичної експертизи, що проводиться за плату (вартість такої експертизи у Київському міському бюро судово-медичної експертизи становить 74 грн. 16 коп.)

Для цього необхідно:

Звернутися до установи судово-медичної експертизи (**Київське міське бюро судово-медичної експертизи знаходиться у м. Києві, пров. Бондарський, 7а, тел. 432-68-22, 432-68-41, з 9.00-15.00**)

1. з документом, що посвідчує особу.

2. Сплатити в касу установи вартість проведення експертизи.

3. Пройти огляд експертом для зняття побоїв.

4. Отримати висновок судово-медичної експертизи.

5. Звернутися до суду з позовом про притягнення кривдника до кримінальної відповідальності.

Примітка:

Отримання внаслідок насильства в сім'ї тілесних ушкоджень **є підставою для порушення кримінальної справи** та притягнення винного до кримінальної відповідальності.

- Так, Кримінальним кодексом України встановлено відповідальність за:
- нанесення **умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень** (стаття 122);
  - нанесення **умисних легких тілесних ушкоджень** (стаття 125).
  - побої і мордування (стаття 126).

Відповідно до статті 27 **Кримінально-процесуального кодексу України** (притягнення до кримінальної відповідальності не інакше як за скаргою потерпілого) справи про злочини, передбачені статтями 125 та частиною 1 статті 126 (побої) Кримінального кодексу, порушуються за скаргою потерпілого.

Відповідно до чинного законодавства **експерту забороняється** розголошувати без дозволу прокурора, слідчого, особи, яка провадить дізнання, суду дані, що стали йому відомі під час проведення експертизи, та повідомляти її результати будь-кому, крім особи (органу), що призначила експертизу (пункт 2.3.3. **Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень**, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.98 №53/5).

Центр по роботі з жінками та притулок, для жінок, що зазнали насильство

У м. Києві при Київській міській державній адміністрації працює Центр роботи з жінками (вул. Мельникова, 20).

Основним завданням та напрямом практичної роботи Центру є надання першої необхідної юридичної, психологічної, медико-соціальної допомоги жінкам та тимчасового місця перебування жінкам, що зазнали насильства в сім'ї.

Структурним підрозділом Центру є **Притулок** для тимчасового перебування жінок.

Потрапити до притулку можна лише звернувшись до **Телефону довіри 489-44-48** Центру роботи з жінками Київської міської державної адміністрації (з метою запобігання розшуку чоловіками своїх дружин **інформація про місце знаходження притулку не розголошується**).

При влаштуванні до притулку жінка повинна мати:

- паспорт з київською пропискою (реєстрацією);
- довідку про стан здоров'я від гінеколога;
- результати флюорографії.

Послуги, що надаються у притулку

Окрім тимчасового проживання у притулку жінка може отримати консультації психолога, юриста, інформаційну допомогу.

За бажанням жінки вона може бути зарахована на організовані при Центрі роботи з жінками курси (володіння комп'ютером, перукарів та ін.).

Їй також може бути надана допомога при зверненні в усі необхідні установи, державні органи.

У разі потреби може бути надана невелика допомога продуктами харчування.

У разі необхідності жінка може перебувати в притулку разом з дитиною. В залежності від індивідуальних потреб таким жінкам надається допомога у влаштуванні дитини до дитячого закладу, інша необхідна допомога.

Термін перебування жінок у притулку

Відповідно до Положення про притулок термін перебування у закладі становить 1 місяць.

У подальшому, в залежності від індивідуальних потреб жінок, які перебувають у притулку, цей термін може бути продовжено.

До притулку не приймаються жінки без постійного місця проживання, жінки з психічними розладами, а також хворі на інфекційні захворювання, хронічні захворювання у стані загострення, поранені, з опіками та тілесними ушкодженнями. Останні приймаються до притулку лише після відповідного лікування в медичних установах.

Притулок приймає лише жінок із м. Києва.

**Зразок направлення до ЦСССДМ
службою дільничних інспекторів міліції**

<p align="center">№ _____</p> <hr/> <p align="center">(організація, яка направляє)</p> <hr/> <p align="center">П.І.Б.</p> <hr/> <p align="center">(адреса)</p> <hr/> <p align="center">(телефон)</p> <hr/> <p align="center">направляється на консультацію в Святошинський РЦСССДМ</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <p align="center">посада, прізвище</p> <p align="center">" _____ " _____ 200__р.</p> <p>Особистий підпис _____</p> <p>Дата _____</p>	<p align="center">НАПРАВЛЕННЯ</p> <hr/> <p align="center">(організація, яка направляє)</p> <hr/> <p align="center">П.І.Б.</p> <hr/> <p align="center">(адреса)</p> <hr/> <p>Телефон _____</p> <hr/> <p>направляється на консультацію в Святошинський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за адресою: вул. Доброхотова, 24-а</p> <p>Графік прийому спеціаліста: Понеділок - п'ятниця з 9.00 до 18.00</p> <p>Особистий підпис _____ " _____ " 200__р.</p> <hr/> <p>Дата _____</p>
---	--

Ліва частина направлення залишається в дільничного інспектора, права надається особі, яка потребує послуг ЦСССДМ.